

**HOTUBA YA WAZIRI WA KILIMO CHAKULA NA USHIRIKA,
MHESHIMIWA STEPHEN MASATO WASIRA (MB) KUHUSU
MAKADIRIO YA MATUMIZI YA FEDHA YA WIZARA YA
KILIMO CHAKULA NA USHIRIKA KWA MWAKA 2008/2009**

UTANGULIZI

1. **Mheshimiwa Spika**, naomba kutoa hoja kwamba Bunge lako Tukufu baada ya kuzingatia taarifa iliyowasilishwa hapa Bungeni leo na Mwenyekiti wa Kamati ya Bunge ya Kilimo Mifugo na Maji inayohusu Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika, sasa lijadili na kukubali kupitisha makadirio ya Matumizi ya Kawaida na ya Maendeleo ya Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika kwa mwaka wa Fedha wa 2008/2009.

2. **Mheshimiwa Spika**, awali ya yote nitumie fursa hii kuungana na Watanzania wenzangu kumpongeza Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Jakaya Mrisho Kikwete kwa kuchaguliwa kwake kuwa Mwenyekiti wa Umoja wa Afrika. Kuchaguliwa kwake, na mchango wake alioutoa tangu kuchaguliwa kwake kuwa Mwenyekiti wa Umoja huo umelijengea Taifa letu heshima kubwa katika medani ya kimataifa. Aidha, uongozi wake na juhudi zake za kupambana na maovu katika jamii yetu, licha ya kusimamia utekelezaji wa Ilani ya Chama cha Mapinduzi kwa ajili ya Uchaguzi wa Mwaka 2005 ni kielelezo dhahiri kuwa ni kiongozi anayejali haki na maendeleo ya nchi yetu. Juhudi zake hizo zimedhihirisha uwezo wake mkubwa wa kuongoza na utumishi wake uliotukuka aliouonyesha katika nyadhifa mbali mbali alizowahi kushika katika Serikali na Chama cha Mapinduzi. Wananchi wanaendelea kuwa na imani na matumaini makubwa kwa uwezo wake katika kuliongoza Taifa letu.

3. Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii pia kumpongeza Mheshimiwa Mizengo Kayanza Peter Pinda (MB) kwa kuteuliwa kwake kuwa Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Uteuzi huo, unadhihirisha imani kubwa aliyonayo Rais kwa utendaji wake aliouonyesha katika kutenda na kusimamia kazi katika nyadhifa alizowahi kushika. Aidha, nawapongeza Waheshimiwa Job Yustino Ndugai, Mbunge wa Kongwa, Jenista Mhagama, Mbunge wa Peramiho na Mhe. Zuberi Ali Maulid, Mbunge wa Kwamtipura, kwa kuchaguliwa kuwa wenyeviti wa Bunge. Katika kipindi hiki kifupi wameonyesha uwezo mkubwa katika kuliongoza Bunge vizuri. Aidha, nampongeza Mheshimiwa Profesa Feetham Philipo Banyikwa kwa kuchaguliwa kuwa Mbunge wa Bunge la Afrika.

4. Mheshimiwa Spika, mapema mwezi Mei 2008, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania alifanya mabadiliko madogo katika Baraza la Mawaziri. Katika mabadiliko hayo, Rais aliniteua kwa mara nyingine kuwa Waziri wa Kilimo Chakula na Ushirika. Napenda kutoa shukrani za dhati kwa Mheshimiwa Rais kwa imani yake kwangu na kuahidi kwa mara nyingine kuwa imani hiyo ya Rais, nitaitumia kuitumikia nchi yetu kwa uaminifu, juhudi na maarifa. Aidha, nawapongeza Mhe. Cellina Kombani (MB) kwa kuteuliwa kuwa Waziri wa Nchi OWM - Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa; Mhe. Profesa Peter Msolla (MB) kuwa Waziri wa Mawasiliano Sayansi na Teknolojia na Mhe. Dkt. Shukuru Kawambwa (MB) kuwa Waziri wa Miundombinu. Aidha, nawapongeza Mhe. Aggrey Mwanri (MB) kuwa Naibu Waziri OWM - Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa; Mhe. Hezekia Chibulunje (MB) kuwa Naibu Waziri wa Miundombinu na Dkt. Milton Mahanga (MB) kuwa Naibu Waziri wa

Kazi Ajira na Maendeleo ya Vijana. Nawatakia wote mafanikio katika nyadhifa zao mpya.

5. **Mheshimiwa Spika**, nawapongeza pia Waheshimiwa Dkt. Christine Ishengoma (MB) na Mhe. Mchungaji Getrude P. Rwakatare kwa kuteuliwa kuwa Wabunge Viti Maalum, Mhe. Ole Nangoro (MB), kwa kuchaguliwa kuwa Mbunge wa Kiteto na Mhe. Al-Shymaa John Kwegyir kwa kuteuliwa na Mhe. Rais kuwa Mbunge.

6. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka 2007/2008, Bunge lako tukufu lilipata msiba wa aliyekuwa Mbunge wa Viti Maalum na Naibu Waziri wa Maendeleo ya Jamii Jinsia na Watoto marehemu Salome Mbatia na aliyekuwa Mbunge wa Kiteto marehemu Benedict Losurutia. Nachukua fursa hii kuwapa pole ndugu, jamaa na marafiki wa familia za marehemu hao. Mwenyezi Mungu azilaze roho za marehemu hao mahali pema peponi. Amina.

7. **Mheshimiwa Spika**, napenda nichukue nafasi hii kuwashukuru viongozi wetu wa ngazi za juu wa Serikali ya Awamu ya Nne kwa kukipa kilimo msukumo unaostahili. Mheshimiwa Rais Jakaya Mrisho Kikwete, amekuwa akisisitiza mara kwa mara kuhusu umuhimu wa kilimo, hususan utekelezaji wa Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo nchini (*Agricultural Sector Development Programme - ASDP*) na Programu ya Mageuzi na Modenazesheni ya Ushirika (*Cooperative Reform and Modernization Programme-CRMP*). Katika ziara zake, Mheshimiwa Rais amekuwa akitoa maelekezo ya namna kilimo kinavyotakiwa kuendelezwa ambapo amekuwa akisisitiza umuhimu wa kuwa na Mipango ya Maendeleo ya Kilimo ya Wilaya (*District Agricultural Development Plans – DADPs*) iliyoandaliwa kwa umakini na kwa kuwashirikisha wakulima,

wafugaji na wanaushirika. Kwa mfano, katika hotuba yake kwenye siku ya kilele cha sherehe za Nanenane tarehe 8 Agosti, 2007, Rais aliagiza maeneo ya kuzingatiwa ili kilimo kikue kwa kasi itakayotoa mchango mkubwa zaidi katika maendeleo ya Taifa. Maeneo hayo ni pamoja na kuhakikisha kuwa kila Wilaya inaandaa na kusimamia utekelezaji wa Mipango ya Maendeleo ya Kilimo ya Wilaya. Namshukuru sana kwa kuwa maelekezo na maagizo yake yameendelea kutoa mchango mkubwa katika maendeleo ya sekta ya kilimo na katika utekelezaji wa majukumu ya Wizara.

8. Mheshimiwa Spika, Makamu wa Rais, Mheshimiwa Dkt. Ali Mohamed Shein, katika ziara ambazo amekuwa akifanya mikoani, amekuwa akitenga muda kuona shughuli za kilimo na kutoa maagizo mbalimbali kuhusu kilimo endelevu na kinachozingatia utunzaji wa mazingira. Maagizo na maelekezo hayo yanazingatiwa katika utekelezaji wa ASDP ili uzalishaji katika kilimo uwe endelevu na unaozingatia utunzaji wa mazingira. Aidha, Waziri Mkuu Mheshimiwa Mizengo Kayanza Peter Pinda (MB), kwa kipindi kifupi tangu awe Waziri Mkuu amekuwa akizungumza na wananchi na viongozi wa sehemu alizotembelea kuhusu namna ya kuendeleza kilimo na kukabiliana na upungufu wa chakula nchini.

9. Mheshimiwa Spika, natoa shukrani na pongezi za pekee kwa wananchi wa jimbo la Bunda, kwa ushirikiano wanaonipa, na kwa juhudi wanazofanya katika kujiletea maendeleo. Naendelea kuwaahidi kuwa nitaendelea kuwatumikia kwa moyo wangu wote na kutoa mchango wangu katika kupambana na matatizo yanayotukabili.

10. Mheshimiwa Spika, naishukuru Kamati ya Bunge ya Kilimo Mifugo na Maji kwa kuipokea na kuifanyia uchambuzi wa kina taarifa ya utekelezaji ya Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika ya mwaka 2007/2008 na makadirio ya mapato na matumizi ya mwaka 2008/2009 katika kikao chake kilichofanyika Dar es Salaam tarehe 3 na 4 Juni, 2008. Ushauri na maelekezo yaliyotolewa na Kamati hiyo yamezingatiwa katika Mpango wa 2008/2009.

11. Mheshimiwa Spika, nawapongeza Waziri Mkuu, Mheshimiwa Mizengo Kayanza Peter Pinda (MB) na Waziri wa Fedha na Uchumi, Mheshimiwa Mustafa Haidi Mkullo kwa hotuba zao ambazo zimefafanua masuala mbalimbali yanayohusu kilimo. Wakati wa kujadili hotuba hizo, Waheshimiwa Wabunge wametoa michango yao kuhusu uendelezaji wa kilimo na kushauri jinsi ambavyo usimamizi na utekelezaji wa shughuli za kilimo unavyotakiwa uwe. Napenda kuwahakikishia Waheshimiwa Wabunge kuwa ushauri na maelekezo yao yatazingatiwa katika utekelezaji. Aidha, nawapongeza Mawaziri wenzangu ambao hoja zao zimekwishajadiliwa na kuidhinishwa na Bunge lako Tukufu.

II. HALI YA KILIMO NA USHIRIKA NCHINI

Ukuaji wa Sekta ya Kilimo

12. Mheshimiwa Spika, kwa ujumla ukuaji katika sekta ya kilimo unapanda na kushuka kulingana na hali ya hewa na kiwango cha matumizi ya pembejeo na teknolojia nyingine muhimu katika uzalishaji wa mazao ya kilimo. Katika mwaka 2004, kilimo kilikua kwa asilimia 5.9, mwaka 2005 asilimia 4.3, mwaka 2006 asilimia 3.8 na mwaka 2007 asilimia 4.0. Ili kilimo kitoe mchango unaotakiwa katika vita dhidi ya umaskini kinapaswa kukua kwa zaidi ya asilimia 10 kwa mwaka. Hata hivyo,

pamoja na ukuaji huo mdogo, sekta ya kilimo imeendelea kuchangia zaidi ya asilimia 95 ya chakula kinachopatikana nchini na hivyo kuchangia kwa kiwango kikubwa katika kudhibiti mfumuko wa bei. Aidha, kwa mujibu wa takwimu mpya za pato la Taifa zilizotolewa mwaka 2007, kwa kuzingatia vigezo vipya vilivyotolewa na Umoja wa Mataifa mwaka 1993, mchango wa kilimo katika pato la Taifa kwa mwaka wa 2007 ulikuwa asilimia 26.5. Pamoja na kupungua kwa mchango wa sekta ya kilimo kwenye pato la Taifa, kilimo kina nafasi ya kipekee katika uchumi na maendeleo ya Taifa kutokana na ukweli kwamba zaidi ya asilimia 70 ya Watanzania wanategemea kilimo. Aidha, uchambuzi uliofanywa katika nchi nyingi umethibitisha kuwa ukuaji wa pato la Taifa unaotokana na sekta ya kilimo una uwezo wa kupunguza umaskini zaidi ya mara mbili ya ule unaotokana na sekta nyingine.

Hali ya Chakula kwa Mwaka 2007/2008

13. Mheshimiwa Spika, nachukua fursa hii kuwapongeza wakulima ambao wamekuwa wakijitahidi kuzalisha chakula cha kutosheleza mahitaji ya nchi na kuwa na ziada katika baadhi ya miaka. Kwa mfano, kwa miaka mitano kuanzia 2004/2005 hadi 2008/2009, Taifa limekuwa likijitosheleza kwa chakula kwa wastani wa asilimia 102.4. Uzalishaji wa mazao ya chakula katika msimu wa 2006/2007 ulikuwa tani milioni 10.66 zikiwemo tani milioni 5.42 za nafaka na tani milioni 5.24 za mazao yasiyo ya nafaka. Mahitaji ya chakula kwa mwaka 2007/2008 yalikuwa tani milioni 10.03. Hivyo, Taifa lilijitosheleza kwa asilimia 106.

14. Mheshimiwa Spika, tathmini za kina zilizofanywa na Wizara ikishirikiana na wadau wa usalama wa chakula mwezi Septemba na Desemba 2007 na zile za Januari na Februari 2008, zilionyesha kuwepo

maeneo yenye upungufu wa chakula katika mikoa ya Arusha, Kilimanjaro, Manyara na Shinyanga. Watu 398,504 walikuwa na upungufu wa chakula na walihitaji chakula cha msaada kwa nyakati mbalimbali kati ya mwezi Novemba 2007 na Aprili 2008. Kuanzia mwezi Novemba 2007 kulitokea mabadiliko ya ghafla ya hali ya chakula yaliyoashiriwa na kupanda kwa bei za vyakula kwa kasi, hali ambayo iliendelea hadi mwezi Mei 2008. Hali hiyo, ilitokea kufuatia kwa baadhi ya maeneo ya nchi kukabiliwa na upungufu wa vyakula vya aina ya nafaka, hususan mahindi.

15. Mheshimiwa Spika, upungufu wa vyakula vya nafaka kwa kiasi kikubwa ulichangiwa na upungufu wa mavuno ya vuli uliosababishwa na mvua za vuli kunyesha chini ya kiwango cha kawaida au kutonyesha kabisa katika kipindi cha mwezi Oktoba hadi Desemba 2007. Aidha, kupanda kwa bei za vyakula, hususan nafaka kulisababishwa na kupanda kwa gharama za usafirishaji kulikochangiwa na kupanda kwa bei ya mafuta duniani na kupungua kwa akiba ya chakula kwenye nchi mbalimbali duniani. Kulingana na takwimu za Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (*Food and Agriculture Organization of the United Nations - FAO*), akiba ya chakula ya dunia mwaka 2005/2006 ilikuwa tani milioni 469.8 ikilinganishwa na tani milioni 425.6 mwaka 2006/2007 kiasi ambacho ni cha chini sana kutokea katika kipindi cha miaka 25. Kutokana na kuendelea kupanda kwa bei za mazao ya chakula ndani na nje ya nchi na upungufu wa chakula uliojitokeza nchini, Serikali ilichukua hatua zifuatazo:

- i. Kutenga na kutoa chakula kutoka Wakala wa Hifadhi ya Taifa ya Chakula (*National Food Reserve Agency - NFRA*) na kukisambaza kwa walengwa walioathirika na upungufu wa chakula ambao waliuziwa chakula hicho kwa bei nafuu ya Shilingi 50 kwa kilo.

Jumla ya tani 1,083.75 za mahindi na tani 193.66 za mtama ziliuzwa kwa utaratibu huo;

- ii. Mwezi Januari 2008, Serikali ilisitisha kuuza nje ya nchi zao la mahindi ambalo ni mojawapo ya mazao makuu ya chakula nchini. Aidha, mwezi Mei 2008, Serikali ilisitisha uuzaji wa mazao yote ya chakula hadi hapo hali ya chakula itakapokuwa nzuri;
- iii. Kutenga tani 36,660 za mahindi kutoka Wakala wa Hifadhi ya Taifa ya Chakula kwa ajili ya kuuzwa kibiashara kwa wananchi wa mikoa iliyobainika kuwa na upungufu wa chakula. Utaratibu huo ulihusu kuuza chakula hicho kupitia wafanyabiashara walioteuliwa na mikoa husika ili kupunguza kasi ya kupanda kwa bei katika maeneo hayo. Hadi tarehe 30 Juni 2008, jumla ya tani 33,365 zilikuwa zimeuzwa;
- iv. Kuondoa kodi kwa uingizaji wa mahindi kutoka nje ya nchi kwa kusudi la kuongeza upatikanaji wa chakula na kupunguza bei. Jumla ya tani 300,000 za nafaka zenye nafuu ya kodi zilitarajiwa kuingizwa nchini katika kipindi cha mwezi Januari hadi Mei 2008. Hata hivyo, hatua hiyo haikuwa na mafanikio kwani hadi mwezi Juni 2008, tani 8,070 tu ziliingizwa nchini. Hali hiyo ilitokana na bei za vyakula katika soko la dunia kupanda sana. Kwa mfano, hadi mwanzoni mwa mwezi Mei 2008, bei ya mahindi ilikuwa Dola za Kimarekani 251.0 kwa tani ikilinganishwa na bei ya Dola za Kimarekani 203.1 kwa tani mwezi Januari 2008 na Dola za Kimarekani 160.0 kwa tani mwezi Mei 2007.

Matarajio ya Upatikanaji wa Chakula 2008/2009

16. Mheshimiwa Spika, matokeo ya tathmini ya awali ya uzalishaji wa mazao ya chakula nchini katika msimu wa kilimo wa 2007/2008 yanaonyesha kwamba uzalishaji wa mazao ya chakula utafikia tani milioni

10.78 zikiwemo tani milioni 5.62 za mazao ya nafaka na tani milioni 5.16 za mazao yasiyo ya nafaka. Mahitaji ya chakula kwa mwaka 2008/2009, yanakisiwa kufikia tani milioni 10.34. Hivyo, Taifa linategemewa kujitosheleza kwa chakula kwa takriban asilimia 104. **Kiambatisho Na. 1.**

17. Mheshimiwa Spika, pamoja na tathmini kuonyesha kuwa Taifa litajitosheleza kwa chakula kwa asilimia 104, yapo maeneo kadhaa nchini ambayo yatakabiliwa na upungufu wa chakula kutokana na sababu mbalimbali. Maeneo hayo ni ya wilaya za Meatu, Kishapu, Shinyanga Mjini na Bariadi katika mkoa wa Shinyanga; Manyoni mkoa wa Singida; Nzega na Tabora Mjini mkoa wa Tabora; Lindi Vijijini mkoa wa Lindi; Nanyumbu mkoa wa Mtwara; Morogoro Vijijini Mkoa wa Morogoro; Bagamoyo na Kibaha mkoa wa Pwani; Same, Mwanga na Rombo mkoa wa Kilimanjaro; Bahi na Chamwino mkoa wa Dodoma; Misungwi, Kwimba, Magu na Ukerewe Mkoa wa Mwanza na Bunda, Rorya na Musoma Mkoa wa Mara.

18. Mheshimiwa Spika, ili kukabiliana na upungufu wa chakula Wizara inaendelea kufuatilia kwa karibu hali ya chakula katika maeneo yenye upungufu na itafanya tathmini ya kina mwezi Agosti 2008 na Februari 2009 ili kubaini kaya zitakazoathirika na upungufu na kuchukua hatua zinazostahili.

Hali ya Chakula Duniani na Nchi Jirani

19. Mheshimiwa Spika, uchambuzi wa kina uliofanywa na kundi la nchi zilizoendelea (OECD) na Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (*Food and Agriculture Organization of the United Nations- FAO*) mwezi Mei 2008, umeonyesha kuwa pamoja na uzalishaji wa chakula kuongezeka, kwa wastani bei za vyakula zitaendelea kuwa juu kwa karibu

miaka 10 ijayo ikilinganishwa na miaka kumi iliyopita. Hali hiyo inatokana na kuongezeka kwa mahitaji, kubadilika kwa tabia nchi, bei za mafuta na mbolea kuendelea kuwa juu pamoja na kuongezeka kwa matumizi ya nafaka katika kuzalisha nishati. Taarifa ya Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (*FAO*) ya Aprili 2008 kuhusu matarajio ya uzalishaji wa mazao ya chakula duniani inaonyesha matarajio ya mavuno mazuri kwa ujumla katika nchi za Kusini mwa Afrika isipokuwa Zimbabwe na baadhi ya sehemu za Kusini mwa Msumbiji. Pamoja na mvua za kupandia kuchelewa, mvua kubwa zilizonyesha kati ya mwezi Desemba 2007 na Januari 2008 katika maeneo mengi ya kusini mwa Afrika zilisababisha mafuriko katika maeneo ya mabondeni katika nchi za Msumbiji, Zambia, Zimbabwe, Malawi na Madagascar.

20. Mheshimiwa Spika, upungufu wa chakula katika nchi jirani unaweza kuathiri upatikanaji wa chakula nchini kutokana na biashara za mazao ya chakula kati ya Tanzania na nchi hizo. Biashara ya mazao hayo hufanyika katika mipaka ya Tanzania na Kenya, Malawi, Zambia, Rwanda, Burundi, Jamhuri ya Kidemokrasia ya Kongo na Uganda. Hivyo, Wizara itashirikiana na mikoa inayopakana na nchi hizo kuwahamasisha wananchi kuhifadhi mazao ya chakula kulingana na mahitaji ya kaya na kuuza ziada tu.

Hali ya Uzalishaji wa Mazao Makuu ya Biashara

21. Mheshimiwa Spika, kati ya mwaka 2006/2007 na 2007/2008 uzalishaji wa mazao makuu ya biashara uliongezeka kwa viwango tofauti. Zao la pamba liliongezeka kwa asilimia 53.7, tumbaku asilimia 13.1, sukari asilimia 38.2, pareto asilimia 12.4, korosho asilimia 7.1 na mkonge asilimia 7.0. Aidha, uzalishaji wa zao la chai ulishuka kwa asilimia 2.3 na

kahawa kwa asilimia 8.3. Maelezo ya kina ya uzalishaji wa mazao hayo yako Sehemu ya IV ya hotuba hii.

Uzalishaji wa Mboga, Matunda, Maua na Mbegu za Mafuta

22. Mheshimiwa Spika, Uzalishaji wa mazao ya matunda, mboga, viungo na maua umeendelea kuongezeka. Kwa mfano, uzalishaji wa maua uliongezeka kutoka tani 6,898 mwaka 2006/2007 hadi tani 8,277 mwaka 2007/2008. Aidha, uzalishaji wa mbegu za mafuta uliongezeka kutoka tani 953,000 hadi tani milioni 1.0 na matunda kutoka tani milioni 1.62 hadi tani milioni 1.94 katika kipindi hicho. Wizara pia iliendelea kuzalisha vipando bora vya mazao ya matunda, mboga na viungo katika bustani za Serikali na kuvisambaza kwa wakulima. Vilevile, Wizara iliwezesha uanzishaji wa Baraza la Kuendeleza Mazao ya Bustani (*Horticultural Development Council of Tanzania- HODECT*) ambalo lilizinduliwa rasmi mwezi Aprili 2008.

Hali ya Ushirika Nchini

23. Mheshimiwa Spika, kupitia Programu ya Mageuzi na Modenazesheni ya Ushirika (*Cooperative Reform and Modernization Programme*) Vyama vya Ushirika viliendelea kuanzishwa na kuimarishwa ambapo huduma zinazotolewa zimewafikia wananchi wengi zaidi vijijini na mijini, wakiwemo wakulima na wajasiriamali wadogo. Wanachama wa Vyama vya Ushirika pamoja na wananchi kwa ujumla walinufaika kwa huduma zilizotolewa zikiwemo huduma za masoko ya mazao, hususan korosho, kahawa na pamba pamoja na huduma za kifedha, ikiwemo mikopo iliyotolewa na SACCOS. Mafanikio hayo yametokana na usimamizi wa Serikali na uhamasishaji wananchi ili kuanzisha au kujiunga na Vyama vya Ushirika. Baadhi ya mafanikio ni kama ifuatavyo:-

- i. Idadi ya Vyama vya Ushirika iliongezeka kutoka vyama 7,299 mwezi Mei mwaka 2007 hadi vyama 8,257 mwezi Juni mwaka 2008, sawa na ongezeko la asilimia 13; SACCOS pekee ziliongezeka kutoka 3,469 hadi 4,524, sawa na ongezeko la asilimia 30.4.
- ii. Idadi ya wanachama iliongezeka kutoka milioni 1.3 hadi milioni 1.6,
- iii. Mikopo iliyotolewa na SACCOS iliongezeka kutoka Shilingi bilioni 115.1 hadi Shilingi bilioni 202.7; na
- iv. Hisa, akiba na amana za SACCOS ziliongezeka kutoka Shilingi bilioni 77.9 hadi Shilingi bilioni 138.2.

24. Mheshimiwa Spika, mafanikio hayo yanaashiria kwamba hatua zinazochukuliwa za kuimarisha ushirika zimeanza kuzaa matunda na hivyo kuwavutia wanachama wengi. Aidha, wananchi wengi wameanza kutambua umuhimu wa kuunganisha nguvu zao pamoja kwa njia ya ushirika ili kupunguza umaskini na kufikia maisha bora yanayotarajiwa.

III. TAARIFA YA UTEKELEZAJI MWAKA 2007/2008

Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Mpango wa mwaka 2007/2008 ilitekeleza Malengo ya Milenia, MKUKUTA na Ilani ya Uchaguzi ya CCM kwa ajili ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2005. Maeneo yafuatayo yalifanikiwa kutekelezwa:

Mapato na Matumizi

25. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008, Wizara ilikadiriwa kukusanya jumla ya Shilingi milioni 752.61 kutoka kwenye vyanzo mbalimbali vya mapato, hususan ushuru kwenye ukaguzi wa mazao.

Kufikia mwezi Juni 2008, makusanyo yalikuwa Shilingi milioni 812.21 sawa na asilimia 107.9 ya makadirio.

Matumizi ya Fedha kwa Mwaka 2007/2008

26. Mheshimiwa Spika, katika mwaka wa fedha wa 2007/2008, Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika ilitengewa jumla ya Shilingi bilioni 131.91 ambapo Shilingi bilioni 71.85 zilikuwa kwa ajili ya matumizi ya kawaida na Shilingi bilioni 60.06 kwa ajili ya matumizi ya maendeleo. Kati ya fedha zilizotengwa kwa ajili ya kutekeleza miradi ya maendeleo, Shilingi bilioni 6.756 zilikuwa fedha za ndani na Shilingi bilioni 53.30 zilikuwa fedha za nje.

Matumizi ya Kawaida

27. Mheshimiwa Spika, hadi tarehe 30 Juni 2008, Wizara ilikuwa imepokea kutoka Hazina jumla ya Shilingi bilioni 70.31 sawa na asilimia 98.23 ya kiasi kilichoidhinishwa. Aidha, hadi tarehe 30 Juni 2008, matumizi ya kawaida yalifikia Shilingi bilioni 70.31 sawa na asilimia 100 ya kiasi kilichotolewa.

Matumizi ya Miradi ya Maendeleo

28. Mheshimiwa Spika, hadi tarehe 30 Juni, 2008 Shilingi bilioni 6.756 ya fedha za ndani zilikuwa zimetumika, sawa na asilimia 100 ya fedha zilizoidhinishwa. Aidha, Shilingi bilioni 48.45 ya fedha za nje sawa na asilimia 99.25 ya fedha zilizoidhinishwa zilikuwa zimetumika kugharamia miradi ya maendeleo.

Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo (*Agricultural Sector Development Program-ASDP*)

29. Mheshimiwa Spika, mwaka jana nililifahamisha Bunge lako Tukufu kuwa mwaka 2007/2008, ulikuwa ni mwaka wa pili wa kutekeleza ASDP. Katika ngazi ya wilaya ASDP iliendelea kutekeleza Mipango ya Maendeleo ya Kilimo ya Wilaya (*District Agricultural Development Plans – DADPs*). Miradi mbalimbali ya DADPs iliibuliwa na wakulima na wafugaji. Miradi hiyo ni pamoja na: ujenzi wa miundombinu ya umwagiliaji 32, malambo 86, majosho 33, masoko 8, minada ya mifugo 12, maghala 13, kilometa 120.8 za barabara, machinjio ya mifugo 55, vituo vitano vya kilimo vya kata (*Ward Resource Centres*) na vituo vitano vya mafunzo ya wanyamakazi. Majosho 102 yaliharabatiwa. Aidha, pampu 43 za umwagiliaji, mabomba 302 ya kupulizia madawa ya korosho, mashine 99 za kusindika mazao, matrekta madogo ya mkono (*power tillers*) 16 na majembe ya kukokotwa na wanyamakazi 172 yalinunuliwa. Miradi mingine ni pamoja na uanzishaji wa vitalu 75 vya kuzalisha miche bora ya mazao na uanzishwaji wa mashamba darasa 361. Wakulima 43,044 walipatiwa mafunzo mbalimbali, watendaji wa halmashauri 103 walipata mafunzo katika ngazi ya Shahada 52, Shahada za uzamili 33 na Stashahada 18.

30. Kupitia DADPs jumla ya magari 89, baiskeli 2,200, pikipiki 538 na kompyuta 122 zilinunuliwa na kupelekwa kwa maofisa ugani katika Halmashauri, kata na vijiji kwa ajili ya kuimarisha utoaji wa huduma za ugani kwa wakulima na wafugaji.

31. Mheshimiwa Spika, katika ngazi ya Taifa ya utekelezaji wa ASDP, Wizara za Sekta ya Kilimo ambazo ni Wizara ya Kilimo Chakula na

Ushirika, Maendeleo ya Mifugo na Uvuvi, Biashara Viwanda na Masoko, Maji na Umwagiliaji na Ofisi ya Waziri Mkuu - Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa katika mwaka 2007/2008, kupitia timu ya Taifa ya Wawezeshaji (*National Facilitation Team*) ziliendelea kuzijengea uwezo Halmashauri na Sekretariati za Mikoa wa kusimamia, kufuatilia na kuandaa taarifa za utekelezaji wa miradi iliyoidhinishwa. Timu za wawezeshaji za wilaya 132 zenye jumla ya wawezeshaji 1,056 (*District Facilitation Teams-DFTs*) zilipata mafunzo ya kuibua, kuandaa na kutekeleza Mipango ya Maendeleo ya Kilimo ya Wilaya. Tathmini iliyofanyika inaonyesha kuwa uwezo wa kuandaa DADPs umeongezeka. Kati ya Halmashauri za Wilaya 132 zilizofanyiwa tathmini ili kupata fedha za nyongeza (*Top up District Agriculture Development Grant*) mwaka 2008/2009, Halmashauri 110 zilifuzu ikilinganishwa na Halmashauri 62 mwaka 2007/2008 na Halmashauri 49 mwaka 2006/2007. Aidha, Halmashauri 17 zilifuzu kwa masharti (*provisional*) ikilinganishwa na Halmashauri 45 mwaka 2007/2008. Halmashauri 5 hazikufuzu ikilinganishwa na Halmashauri 14 mwaka 2007/2008. Vilevile, DADPs za Halmashauri 132 za mwaka 2008/2009 zilichambuliwa na matokeo yameonyesha kuwa asilimia 20 zina ubora wa juu, asilimia 50 ubora wa wastani na asilimia 30 hazina ubora unaotakiwa. Wilaya za Longido, Ngorongoro, Kinondoni, Ilala, Njombe, Siha, Moshi Mjini, Ruangwa, Nachingwea, Kilwa, Tarime, Kilosa, Morogoro (V), Ulanga, Mvomero, Morogoro Mjini, Kilombero, Mtwara /Mikindani, Masasi, Nyamagana, Ukerewe, Ilemela, Kibaha, Mafia, Kisarawe, Bagamoyo, Mpanda, Tunduru, Pangani, Kilindi, Tanga MC, na Mkinga ambazo DADPs zake zilionekana kuwa hazina ubora unaotakiwa zilipatiwa wataalam wa kusaidia kuboresha mipango yao.

32. Mheshimiwa Spika, Washauri wa sekta ya kilimo kutoka Sekretariati za Mikoa yote nchini walipewa mafunzo juu ya mbinu za kuandaa mipango bora ya DADPs kwa kutumia mbinu shirikishi ili waweze kusaidia halmashuri kuandaa DADPs bora, kusimamia, kufuatilia na kuratibu utekelezaji wa DADPs. Aidha, Wizara za Sekta ya Kilimo ziliendelea kufuatilia utekelezaji wa miradi ya DADPs iliyoibuliwa na walengwa na kutoa ushauri wa kuboresha utekelezaji pale ilipoonekana kuna udhaifu. Hata hivyo, suala la usimamizi limeonekana bado halijapewa umuhimu unaostahili katika ngazi ya halmashauri na vijiji.

33. Mheshimiwa Spika, ukiondoa mafanikio yaliyopatikana katika utekelezaji wa stakabadhi za mazao ghalani, kwa ujumla uendelezaji wa masoko na sekta binafsi ni maeneo ambayo hayakutekelezwa kwa viwango vya kuridhisha. Sababu za utekelezaji hafifu ni pamoja na kukosekana kwa vivutio vya uwekezaji katika kilimo, kukosekana kwa mfumo unaounganisha uzalishaji, usindikaji na masoko, bidhaa kutokukidhi viwango vya ubora kulingana na mahitaji ya soko na kukosekana kwa benki ya kilimo inayoweza kukopesha wawekezaji katika kilimo. Aidha, Wizara ilifanya maandalizi ya awali ya kuanzisha Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko.

34. Mheshimiwa Spika, kupitia ASDP huduma za utafiti na ugani zinaendelea kuboreshwa kama ifuatavyo:

- i. Kuangalia upya vipaumbele vya utafiti katika kanda kwa utaratibu shirikishi ili viendane na mahitaji ya soko ikiwa ni pamoja na kuongeza fedha za kufanya utafiti;
- ii. Kukamilisha maandalizi ya kuanzisha Mifuko ya Utafiti ya Kanda (*Zonal Agricultural Research and Development Funds – ZARDEF*) ili

kuiwezesha Mifuko hiyo kuanza kazi mwaka 2008/2009. Kamati Tendaji za kusimamia shughuli za utafiti katika kanda na kamati za kusimamia matumizi ya Mifuko ya Utafiti ya Kanda zimeundwa katika kanda 7 na kupatiwa semina elekezi;

- iii. Kukarabati ofisi, nyumba za kuishi watumishi na mifumo ya maji katika vituo 6 vya utafiti vya HORTI Tengeru, Selian, Ukiriguru, Naliendele, Tumbi na Makutopora; na
- iv. Kugharamia mafunzo ya muda mfupi na muda mrefu (BSc, MSc na PhD) kwa watafiti 148 ili kuwajengea uwezo wa kufanya kazi kwa ufanisi zaidi.

Huduma za Ugani

35. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008, Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika kwa kushirikiana na ofisi ya Waziri Mkuu – Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa ilianza kutekeleza Mpango wa Kuimarisha Huduma za Ugani nchini. Utekelezaji wa Mpango huo ulikuwa kama ifuatavyo:

- i. Wataalam wa ugani 309 walijajiriwa na kupelekwa katika Halamshauri na kupangiwa katika maeneo ya kata na vijiji. Idadi hiyo ni ndogo ikilinganishwa na lengo la kuajiri wataalam wa ugani 2,500 kila mwaka kutokana na uhaba mkubwa wa wataalam wa ugani wenye sifa zinazotakiwa hususan, Maafisa Kilimo Wasaidizi Daraja la Pili. Ili kukabiliana na upungufu huo, Wizara imeamua kurejesha ngazi ya Astashahada katika Muundo wake wa Utumishi.
- ii. Kueneza mbinu ya Shamba Darasa inayoshirikisha jamii katika utoaji wa huduma za ugani kwa kushirikiana na Halmashauri za Wilaya.

Jumla ya mashamba darasa 2,500 yalianzishwa katika ngazi ya Halmashauri.

- iii. Kuongeza uzalishaji na tija kutoka wastani wa tani 2 kwa hekta hadi kati ya tani 4.5 na tani 6 kwa hekta katika kilimo cha mpunga katika skimu sita za umwagiliaji za Mombo (Korogwe), Nduguti (Shinyanga Vijijini), Mwamapuli (Igunga), Mwega (Kilosa) Mbuyuni (Mbarali) na Nakahuga (Songea Vijijini). Jumla ya wakulima wakufunzi 1,920 kutoka katika skimu hizo walipatiwa mafunzo ya mbinu bora ya kilimo cha mpunga kwa njia ya umwagiliaji, matumizi bora ya maji na zana bora za kilimo.

Uzalishaji wa Mazao Makuu ya Biashara

Pamba

36. Mheshimiwa Spika, zalishaji wa zao la pamba uliongezeka kutoka tani 130,565 mwaka 2006/2007 hadi tani 200,662 mwaka 2007/2008 sawa na ongezeko la asilimia 53.7. Ongezeko hilo lilitokana na wakulima kuhamasika kuongeza uwekezaji katika uzalishaji wa zao la pamba kwa kupanua maeneo ya mashamba, kununua madawa ya udhibiti wa visumbufu na kuongezeka kwa bei ya zao la pamba kutoka Shilingi 350 mwaka 2006/2007 kwa kilo hadi kati ya Shilingi 450 na 500 kwa kilo katika mwaka 2007/2008. Aidha, ruzuku iliyotolewa na Serikali katika madawa ya kudhibiti visumbufu vya pamba iliwezesha bei ya viuatilifu kupungua kutoka wastani wa Shilingi 3,000 kwa *'acre-pack'* moja hadi Shilingi 2,100 kwa viuatilifu vinavyochanganywa na maji na kutoka Shilingi 5,500 hadi Shilingi 4,600 kwa viuatilifu vinavyochanganywa na mafuta. Hata hivyo, mvua kubwa iliyonyesha wakati wa kupanda zao la pamba iliathiri uzalishaji kwa kufanya baadhi ya mbegu za pamba kuoza

kutokana na maji kutuama mashambani na hivyo kusababisha kutofikiwa lengo la uzalishaji wa tani 300,000 katika msimu wa 2007/2008.

Tumbaku

37. Uzalishaji wa zao la tumbaku uliongezeka kutoka tani 50,784 mwaka 2006/2007 hadi tani 57,454 mwaka 2007/2008 sawa na ongezeko la asilimia 13.1. Ongezeko hilo limetokana na bei nzuri ya msimu uliopita iliyowahamasisha wakulima kuongeza uzalishaji. Pembejeo za tumbaku, hususan mbolea zilipatikana kwa wakati katika maeneo mengi yanayozalisha tumbaku. Aidha, maeneo mengi yanayozalisha tumbaku yalipata mvua zenye mtawanyiko mzuri na hivyo kuwezesha kuwa na zao zuri la tumbaku. Wizara kupitia Bodi ya Tumbaku ilisimamia ubora katika uzalishaji na biashara ya tumbaku ambapo ukaguzi wa viwango vya ubora ulifanyika katika vituo vyote vya kununulia tumbaku na katika viwanda vya kusindika tumbaku kwa mujibu wa maelekezo ya Sheria na Kanuni za zao la tumbaku.

Sukari

38. Uzalishaji wa sukari uliongezeka kutoka tani 192,095 mwaka 2006/2007 hadi tani 265,434 mwaka 2007/2008 sawa na ongezeko la asilimia 38.2. Ongezeko hilo limetokana na mvua nzuri zilizonyesha katika msimu wa 2006/2007 ambazo zilisababisha kuwa na zao zuri la miwa iliyotumika katika uzalishaji wa sukari katika msimu wa 2007/2008. Aidha, ukarabati wa mitambo katika viwanda vya Kilombero na TPC Kilimanjaro uliongeza ufanisi katika kusaga miwa na hivyo kuchangia katika ongezeko la sukari. Kwa mfano, Kiwanda cha TPC Kilimanjaro kimewekeza na kuongeza uwezo wake wa kuzalisha miwa kutoka tani 60,000 hadi tani 80,000 kwa mwaka ambapo jumla ya Shilingi bilioni 40

zilitumika kugharamia upanuzi huo. Hata hivyo, uzalishaji wa sukari haukufikia lengo la kuzalisha tani 302,000 katika msimu wa 2007/2008 kutokana kutuama kwa maji na baadhi ya mashamba ya Kilombero, TPC na Mtibwa kuungua moto. Vilevile, kituo cha utafiti wa miwa Kibaha kimeendelea kufanya utafiti wa miwa kwa lengo la kutoa mbegu bora zenye tija kubwa zaidi.

Pareto

39. Uzalishaji wa zao la pareto uliongezeka kutoka tani 2,046 mwaka 2006/2007 hadi tani 2,300 mwaka 2007/2008 sawa na ongezeko la asilimia 12.4. Kuanzia mwaka 2005/2006, Bodi ya Pareto ikishirikiana na Kituo cha Utafiti wa Mazao cha Uyole, Mbeya pamoja na kiwanda cha *Tanzania Pyrethrum Processors and Marketing Company Limited* (TPPMCL) imekuwa ikitekeleza mpango wa kufufua zao la pareto kwa kubadilisha pareto ya zamani iliyokuwa na tija na sumu ndogo. Katika kipindi hicho, jumla ya miche milioni 420 inayotosha kupanda eneo la hekta 12,000 ilizalishwa na kusambazwa kwa wakulima. Ongezeko la uzalishaji wa pareto katika msimu huo ni sehemu ya mafanikio yanayotokana na mpango huo. Aidha, bei ya pareto iliongezeka kutoka wastani wa Shilingi 550 kwa kilo hadi wastani wa Shilingi 900 kwa kilo. Ongezeko hilo la bei limechangia katika kuwahamasisha wakulima kufufua mashamba yao ya zamani kwa kupanda miche bora yenye tija kubwa zaidi. Wizara kupitia Bodi ya Pareto imeendelea kuwahimiza wakulima wa pareto kujiunga na vikundi vya wakulima ambapo vimefikia 179 na vyama vya Ushirika vya Msingi 10.

Korosho

40. Uzalishaji wa zao la korosho uliongezeka kutoka tani 92,573 mwaka 2006/2007 hadi tani 99,107 mwaka 2007/2008, sawa na ongezeko la asilimia 7.1. Ongezeko hilo limetokana na utaratibu wa kutoa ruzuku ya madawa ya korosho pamoja na kuimarika kwa vyama vya ushirika ambavyo vimewalipa wakulima bei nzuri. Bei ya korosho kwa mkulima iliongezeka kutoka wastani wa kati ya Shilingi 450 na 500 kwa kilo msimu wa 2006/2007 hadi kati ya Shilingi 610 na Shilingi 710 kwa kilo mwaka 2006/2007. Mafanikio hayo kwa sehemu kubwa yalichangiwa na ufufuaji wa huduma za ushirika katika zao la korosho na kuanzishwa kwa utaratibu wa matumizi ya Stakabadhi za Mazao Ghalani katika ununuzi wa korosho katika Mkoa wa Mtwara unaozalisha takriban asilimia 60 ya korosho nchini.

Mkonge

41. Uzalishaji wa katani uliongezeka kutoka tani 30,847 mwaka 2006/2007 hadi tani 33,000 mwaka 2007/2008 sawa na ongezeko la asilimia 7.0. Ongezeko hilo limetokana na kufufuliwa kwa baadhi ya mashamba ya mkonge yanayomilikiwa na wakulima wakubwa na yale yanayomilikiwa na wakulima wadogo. Aidha, mkonge uliopandwa mwaka 2003/2004 umeanza kuvunwa katika mwaka 2007/2008 ambapo mavuno ya kwanza ya mkonge huo yamepatikana. Vilevile, wakulima wameendelea kuhamasika kutokana na bei nzuri ya mkonge ambayo katika mwaka 2007/2008 imepanda na kufikia wastani wa Dola za Kimarekani kati ya 800 na 1,000 kwa tani ikilinganishwa na wastani wa kuanzia Dola 400 hadi 600 katika mwaka 2006/2007.

42. Wizara kwa kupitia Bodi ya Mkonge na Mfuko wa Pamoja wa Bidhaa za Kilimo wa Umoja wa Mataifa (*Common Fund for Commodities – CFC*) imekamilisha ujenzi wa mtambo wa umeme wa Kilowati 750 unaotumia *bio-gas* inayotokana na mabaki ya mkonge. Uunganishaji wa umeme utakaozalishwa katika mtambo huo na Gridi ya Taifa upo katika hatua za mwisho. Aidha, utafiti wa kuzalisha bidhaa nyingine zitokanazo na zao la mkonge zikiwemo *ethanol* na *inulin* umekamilika na ambapo imebainika kwamba kiasi kikubwa cha bidhaa hizo kinaweza kuzalishwa. Majaribio ya mitambo ya kuzalisha karatasi kutokana na mabaki ya mkonge yameanza na mitambo hiyo inatengenezwa kwa kushirikiana na *Tanzania Automotive Technology Centre-Nyumbu*.

Chai

43. Uzalishaji wa zao la chai ulishuka kutoka tani 34,969 mwaka 2006/2007 hadi 34,165 mwaka 2007/2008 sawa na upungufu wa asilimia 2.3. Upungufu huo umesababishwa na hali mbaya ya hewa katika maeneo yanayozalisha chai, hususan katika maeneo ya Kaskazini ambako hakukuwa na mtawanyiko mzuri wa mvua na hali ya baridi kali katika mikoa ya Nyanda za Juu Kusini, hususan maeneo ya Mufindi. Aidha, matumizi madogo ya mbolea katika uzalishaji wa chai bado ni changamoto inayokwamisha kuongezeka kwa tija katika uzalishaji wa chai katika maeneo ya wakulima wadogo. Hata hivyo, uzalishaji na upatikanaji wa miche bora ya chai umeongezeka kutokana na ruzuku kwenye miche hiyo. Jumla ya miche bora milioni 6.3 ilizalishwa katika msimu wa 2007/2008 ikiwa ni ongezeko la asilimia 26 ya lengo la kuzalisha miche milioni 5.

Kahawa

44. Uzalishaji wa zao la kahawa ulipungua kutoka tani 45,534 mwaka 2006/2007 hadi tani 41,764 mwaka 2007/2008 sawa na upungufu wa asilimia 8.3. Upungufu huo umetokana na tabia ya zao la kahawa kupunguza tija katika msimu unaofuatia misimu ambayo uzalishaji ulikuwa mkubwa. Hata hivyo, uzalishaji na upatikanaji wa miche bora ya kahawa yenye ukinzani dhidi ya magonjwa umeongezeka kutokana na ruzuku kwenye miche hiyo. Jumla ya miche bora ya kahawa milioni 4.98 sawa na asilimia 99.7 ya lengo la kuzalisha miche bora milioni tano ilizalishwa katika msimu wa 2007/2008. Aidha, miundombinu kwa ajili ya uzalishaji wa miche bora iliyojengwa katika msimu huo itawezesha uwezo wa uzalishaji wa miche hiyo katika misimu ijayo kuongezeka na kufikia wastani wa miche milioni 10 kwa mwaka.

Uendelezaji wa Mazao ya Maua, Mboga mboga na Mbegu za Mafuta

45. Katika mwaka 2007/2008, Wizara iliendelea kushirikiana na Halmashauri za Wilaya na sekta binafsi nchini katika kuendeleza uzalishaji na usindikaji wa mbegu za mafuta. Jumla ya tani milioni moja za mazao ya mbegu za mafuta, hususan alizeti, karanga, ufuta, katamu (*Sarfflower*), soya na michikichi zilizalishwa mwaka 2007/2008 ikilinganishwa na tani 953,000 msimu wa 2006/2007. Aidha, Serikali kwa kushirikiana na Halmashauri za Wilaya kupitia miradi ya wakulima ilinunua jumla ya mashine ndogo 79 za kukamulia mbegu za mafuta na kuwapatia wakulima katika maeneo yanayozalisha mazao hayo. Wizara pia iliwahamasisha wawekezaji binafsi walioanza kuwekeza katika usindikaji wa mbegu za mafuta. Hatua hiyo imeanza kuchochea ongezeko la uzalishaji wa mazao ya mbegu za mafuta katika mikoa ya Singida,

Arusha, Dodoma, Mbeya, Lindi, Mtwara, Rukwa, Ruvuma na Iringa. Aidha, sekta binafsi imeanza kuwekeza katika uzalishaji na usindikaji wa zao la soya linaloweza kuzalisha mafuta na mashudu yanayohitajika katika ufugaji wa kisasa.

46. Mheshimiwa Spika, bustani za Serikali ziliendelea kuzalisha na kusambaza teknolojia za ukuzaji wa mazao ya bustani, hususan matunda, mboga na viungo. Jumla ya vipando 100,000 vya mazao hayo vilizalishwa na kusambazwa kwa wakulima. Aidha, vikonyo (*scions*) 1,115 vya aina 19 za michungwa bora viliagizwa kutoka Afrika ya Kusini ili kuwa chanzo cha vikonyo bora vya michungwa hapa nchini. Wataalamu 45 katika ngazi ya wilaya kutoka mikoa ya Tanga, Pwani, Dar es Salaam na Morogoro walipata mafunzo ya mbinu bora za uzalishaji wa mazao ya matunda, uyoga, paprika na vanilla.

Uendelezaji wa Mazao ya Nishati na Yanayostahimili Ukame

47. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008, Wizara kwa kushirikiana na wadau wa sekta ya nishati ilishiriki katika maandalizi ya maeneo ya kuzingatiwa katika Mwongozo wa Kilimo cha Mazao ya Nishati nchini. Maandalizi hayo yalikusisha Wizara za Nishati na Madini, Kilimo Chakula na Ushirika, Fedha na Uchumi, Katiba na Sheria, Maliasili na Utalii, Maji na Umwagiliaji, Ofisi ya Makamu wa Rais, Baraza la Taifa la Mazingira (NEMC), Kituo cha Uwekezaji (TIC), Shirika la Taifa la Maendeleo ya Mafuta (TPDC) na sekta binafsi. Aidha, kwa kuzingatia umuhimu wa kudhibiti kilimo cha mazao ya nishati, Serikali ilichukua hatua ya awali ya kuagiza Wakuu wa mikoa kuwa waangalifu katika kutoa ardhi kwa wawekezaji na kuhakikisha kuwa ardhi inayofaa kwa mazao ya chakula haitumiki kwa mazao ya nishati. Katika

kuendeleza mazao yanayostahimili ukame, hususan mhogo, Wizara ilishirikiana na Idara ya Magereza kuzalisha takriban vipando milioni 17 vya mhogo vyenye ukinzani dhidi ya ugonjwa wa batobato kali na magonjwa mengine ya mhogo kwa ajili ya kuendeleza zao hilo nchini. Vipando hivyo vilizalishwa katika Halmashauri za Masasi, Mtwara, Nachingwea, Korogwe, Bagamoyo, Serengeti, Sengerema, Kibondo, Urambo, Bukombe na Bunda.

Huduma za Utafiti

48. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008, Wizara ilitoa aina mpya saba za mbegu bora za mazao zenye sifa za kuvumilia visumbufu, magonjwa, hali ya ukame na hivyo kuongeza tija na uzalishaji. Kati ya mbegu hizo, Kituo cha utafiti cha Selian kilitoa aina mbili za mbegu bora za mahindi zijulikanazo kwa jina la *Vumilia H1* na *Vumilia K1* na aina mbili za maharage aina ya *Cheupe* na *Selian 06*. Kituo cha Utafiti cha Makutopora kilitoa aina mbili za mbegu za zabibu aina ya *Makutopora Red* na *Chenin Nyeupe*. Kituo cha Utafiti cha Tengeru kilitoa aina moja ya mbegu ya nyanya ijulikanayo kama *Meru*.

49. Mheshimiwa Spika, vituo vya utafiti vya Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika viliendelea kutoa huduma kwa wadau wa sekta ya kilimo kutokana na fursa na rasilimali zilizopo katika vituo hivyo. Huduma hizo ni pamoja na kupima aina za udongo ili kutambua aina za mbolea na virutubisho vinavyohitajika, kupima na kutambua wadudu na magonjwa yanayoshambulia mazao ya wakulima, na kutoa mafunzo kwa wataalam na wakulima walio karibu na vituo vya utafiti kuhusu mbinu za kilimo bora. Taasisi ya TPRI iliendelea kutoa huduma za ushauri kuhusu viwango vya ubora vya madawa ya kudhibiti wadudu, magugu na

magonjwa ya mimea. Aidha, Kituo cha Taifa cha Nasaba za mimea (*National Plant Genetic Resource Centre – NPGRC*) kilichopo TPRI Arusha kimeendelea kutafiti na kukusanya mimea iliyopo nchini kwa lengo la kutunza nasaba hizo kwa ajili ya matumizi ya watafiti katika kuzalisha aina bora za mazao sasa na siku zijazo. Hadi sasa kituo hicho kimekusanya na kinatunza aina 4,808 za mazao na mimea mingine muhimu kwa kilimo.

Mafunzo Katika Vyuo vya Kilimo

50. Mheshimiwa Spika, katika mpango wa kuimarisha huduma za ugani, Wizara ililenga kufundisha vijana tarajali 3,000 kila mwaka ili kuwezesha kufikia lengo la kuajiri maofisa ugani 11,703 ifikapo mwaka 2010/2011. Ili kufikia lengo hilo Wizara katika mwaka 2007/2008 ilitekeleza yafuatayo:

- i. Ilifundisha wanafunzi 1,460 kati yao 1,252 walikuwa wanafunzi tarajali na 208 walikuwa watumishi wanafunzi (in-service). Utekelezaji huo ni sawa na asilimia 42 ya lengo la kufundisha vijana tarajali 3,000 mwaka 2007/2008. Lengo halikufikiwa kutokana na kutokupatikana kwa wanafunzi wenye sifa za kujiunga na vyuo vya kilimo;
- ii. Ilishirikisha vyuo vya binafsi vya Igabilo (Muleba) na Kilacha (Moshi) katika kutoa mafunzo ya kilimo ambapo jumla ya wanafunzi tarajali 140 walihitimu;
- iii. Ilikarabati majengo ya vyuo vya kilimo vya Uyole, Ilonga na KATRIN- Ifakara. Aidha, ilinunua vifaa na samani kwa vyuo vya Ilonga, KATRIN, Chuo cha Sukari Kidatu, Naliendele, Mlingano, KATC, Tumbi, Ukiriguru na Igabilo na kuvifanya vyuo hivyo viwe

na uwezo wa kupokea wanafunzi 1,840 ikilinganishwa na uwezo wa kupokea wanafunzi 1,320 kabla ya ukarabati;

- iv. Ilijiri wakufunzi 72 kati ya lengo la kuajiri wakufunzi 116 katika mwaka 2007/2008 na ifikapo mwaka 2010/2011 kuajiri wakufunzi 258.

MAPINDUZI YA KIJANI (*GREEN REVOLUTION*)

51. Mheshimiwa Spika, kama nilivyolifahamisha Bunge lako Tukufu mwaka 2007/2008 kuhusu Maandalizi ya utekelezaji wa mpango wa kuleta Mapinduzi ya Kijani nchini, Wizara kwa kushirikiana na *Alliance for Green Revolution in Africa* (AGRA) katika kipindi cha mwaka 2007/2008 ilitekeleza yafuatayo:

- i. Iitoa mafunzo kwa mawakala wa pembejeo za kilimo ‘*rural agro-dealers*’ 319 kutoka katika Halmashauri 14 za Wilaya za Songea Mjini, Songea vijijini, Mufindi, Arusha, Kilombero, Mbeya Jiji, Mbeya vijijini, Mbozi, Rungwe, Mbarali, Namtumbo, Kyela, Chunya na Tunduru. Ili kuongeza kasi ya ufundishaji wa mawakala, wakufunzi 17 kutoka sekta binafsi na wakufunzi 14 kutoka Halmashauri za Wilaya za Mpanda, Nkasi, Sumbawanga, Chunya, Mbozi, Mbarali, Songea, Namtumbo, Njombe, Mufindi na Kilolo walifundishwa;
- ii. Ilihamasisha wakulima kuzalisha mbegu za aina mbalimbali za daraja la kuazimiwa (*Quality Declared Seeds - QDS*). Wizara pia ilishirikiana na makampuni binafsi ili kuzalisha mbegu bora za mazao kwa matumizi ya wakulima badala ya kuendelea kuagiza kutoka nje ya nchi. Jitihada nyingine ambazo zimefanyika ni kufundisha maafisa

ugani wa kilimo 239 (kutoka Halmashauri za Wilaya/Miji na Majiji) zilizohusisha wilaya 122 kuhusu uzalishaji wa mbegu za nafaka na bustani. Aidha, Wizara ilitoa mafunzo kwa maafisa ugani 126 kuhusu usimamizi na ukaguzi wa uzalishaji wa mbegu bora;

- iii.** Ilifanya majaribio ya matumizi ya utaratibu wa vocha katika utoaji wa ruzuku ya pembejeo za kilimo. Majaribio hayo yamefanyika kwa mafanikio katika wilaya za Kilombero (mkoa wa Morogoro) na Mbarali (mkoa wa Mbeya). Walengwa katika maeneo hayo, waliukubali utaratibu huo kwa kuwa pembejeo, hususan mbolea na mbegu bora zinawafikia moja kwa moja.

Upatikanaji wa Mbolea

52. Mheshimiwa Spika, makadirio ya mahitaji ya mbolea kwa mwaka 2007/2008 yalikuwa ni tani 385,000. Hadi mwezi Aprili 2008 upatikanaji wa mbolea nchini ulikuwa tani 211,013, kati ya hizo, tani 99,483 zilikuwa ni albaki ya mwaka 2006/2007 na tani 111,530 ndizo zilizoingizwa nchini kuanzia Julai 2007.

53. Hadi mwezi Juni 2008, kiasi cha tani 81,979.95 za aina mbalimbali za mbolea zenye ruzuku ya Shilingi bilioni 14.3 zilisambazwa kwa wakulima. Kiasi hicho ni sawa na asilimia 91.3 ya lengo la tani 89,820 za mbolea zilizopangwa kusambazwa. Lengo la usambazaji wa mbolea yenye ruzuku halikufikiwa kutokana na kushindwa kwa kampuni ya Minjingu kuzalisha tani 16,000 za mbolea ya chengachenga aina ya Minjingu ambayo ilikuwa itumike badala ya DAP. Aidha, kupanda sana kwa bei ya mbolea ya DAP kulichangia katika kufanya lengo hilo lisifikiwe. Bei ya mbolea aina ya DAP ilipanda kutoka Shilingi 41,000 mwaka 2007 hadi

Shilingi 95,000 mwaka 2008 kwa mfuko wa kilo 50. **Tazama Kiambatisho Na. 2.**

54. Mheshimiwa Spika, wakati wa utekelezaji wa mpango wa ruzuku ya mbolea zilijitokeza changamoto ambazo zilisababisha malalamiko kutoka kwa wakulima na hivyo kuashiria ruzuku inayotolewa na Serikali haiwafikii wakulima kama ilivyokusudiwa. Changamoto hizo ni pamoja na usimamizi hafifu wa Waraka wa Serikali wa Kusimamia Usambazaji wa Pembejeo za Ruzuku, hususan katika ngazi ya Halmashauri; mbolea yenye ruzuku kutofika wilayani kwa wakati kutokana na uwezo mdogo wa kifedha wa mawakala; vituo vikuu vya kununulia mbolea mikoani kuwa mbali na wakulima; kuwepo kwa bei mbili za mbolea yaani bei ya soko na bei ya ruzuku; kutokuwepo kwa takwimu sahihi za mahitaji halisi ya pembejeo na makampuni ya pembejeo za kilimo kushindwa kufikisha pembejeo kwa wakati kwa mujibu wa mikataba.

Upatikanaji wa Mbegu

55. Mheshimiwa Spika, mahitaji halisi ya mbegu bora katika mwaka 2007/2008 yalikuwa tani 30,000 ambapo upatikanaji ulikuwa tani 16,621.12 za mbegu za mazao ya nafaka, mikunde na mbegu za mafuta ambayo ni sawa na asilimia 54.6 ya mahitaji halisi. Kati ya kiasi hicho, tani 447 zilizalishwa na Wakala wa Mbegu za Kilimo (*Agricultural Seed Agency-ASA*) na tani 159.76 zilitokana na wakulima wadogo wanaozalisha mbegu za daraja la kuazimiwa (*Quality Declared Seeds – QDS*). Makampuni binafsi ya mbegu nchini yalichangia jumla ya tani 16,014.36 zikiwemo tani 6,664.3 za mbegu kutoka nje ya nchi. Aidha, katika mwaka 2007/2008, Wizara iliidhinisha matumizi ya aina 10 za mbegu mpya za mazao ya mahindi, maharage, nyanya na zabibu. Mbegu

hizo zina sifa za kutoa mavuno mengi, kustahimili ukame, ukinzani dhidi ya magonjwa na kukomaa haraka.

56. Mheshimiwa Spika, ili kuhakikisha pembejeo za kilimo zinapatikana kwa uhakika na kwa ubora unaotakiwa, Wizara imeendelea kuzijengea uwezo Mikoa na Halmashauri kwa kuwapatia mafunzo wataalam na wakulima kuhusu mbinu sahihi za matumizi ya pembejeo za kilimo na ukaguzi wa ubora wa mbegu na pembejeo nyingine za kilimo. Jumla ya maafisa ugani 234 kutoka mikoa ya Mwanza, Mara, Iringa, Dodoma, Morogoro, Kagera, Kigoma, Ruvuma, Tabora, Rukwa, Mbeya, Singida, Shinyanga, Tanga, Pwani, Lindi na Mtwara walipatiwa mafunzo hayo.

Ruzuku ya Pembejeo za Kilimo

57. Mheshimiwa Spika, katika msimu wa 2007/2008, Serikali iliendelea na utaratibu wa kutoa ruzuku kwenye pembejeo za kilimo ili kuongeza uzalishaji na tija ya mazao. Pembejeo hizo ni pamoja na mbolea, mbegu bora za mazao ya mahindi, mtama na alizeti, madawa ya kudhibiti visumbufu vya korosho na pamba, na miche bora ya mazao ya kahawa na chai. Aidha, ili kufanikisha na kurahisisha usambazaji wa mbolea ya ruzuku, vituo vikuu 23 vya usambazaji wa mbolea yenye ruzuku viliteuliwa. Vituo hivyo vipo Makambako, Njombe, Iringa Mjini, Mpanda, Sumbawanga Mjini, Mbinga, Songea Mjini, Tunduru, Karatu, Arusha Mjini na Moshi Mjini. Vingine ni Tabora Mjini, Urambo, Manyoni, Kahama, Mbozi, Rujewa, Mbeya Mjini, Kigoma Mjini, Babati Mjini, Tarime, Morogoro mjini na Ifakara. Kazi hiyo ilifanikishwa kwa ushirikiano kati ya Kamati za Pembejeo za Taifa, Mikoa, Wilaya na Kata ambazo zilisimamia usambazaji na matumizi ya mbolea yenye ruzuku.

Madawa ya Korosho na Pamba

58. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008, Wizara kupitia Bodi za Korosho na Pamba ilitoa ruzuku ya jumla ya Shilingi bilioni 2.50 kwa ajili ya kugharamia ruzuku ya madawa ya udhibiti wa visumbufu vya mazao yanayosimamiwa na bodi hizo. Bodi ya Korosho iliratibu ununuzi na usambazaji wa tani 3,222.2 na lita 133,462.5 za madawa hayo. Kati ya hizo, tani 1,100 na lita 50,000 za madawa hayo zilitokana na ruzuku ya Serikali ya kiasi cha Shilingi bilioni 1.10. Kiasi kilichobakia cha tani 2,122.2 na lita 83,462.5 ziligharamiwa na fedha zilizotokana na sehemu ya ushuru wa kuuza korosho ghafi nje ya nchi (*Export Levy*) ambapo jumla ya Shilingi bilioni 2.2 zilitumika.

59. Kwa upande wa zao la pamba, Serikali ilichangia Shilingi bilioni 1.4 ambayo iliwezesha bei ya *acrepacks* kushuka kutoka Shilingi 3,000 hadi 2,100. Hadi mwezi Aprili 2008, jumla ya *acrepacks* 500,000 zilipokelewa na kusambazwa kwa wakulima. Bodi ya Pamba kupitia Mfuko wa Pamba ilitoa ruzuku ya *acrepack* 1,337,655 na kufanya jumla ya dawa kuwa *acrepack* 1,837,655 zilizogharimu Shilingi bilioni 2.1.

60. Mheshimwa Spika, utaratibu wa ruzuku katika madawa ya kudhibiti visumbufu vya zao la pamba ulikabiliwa na matatizo na hivyo kusababisha malalamiko kutoka kwa wakulima. Baadhi ya matatizo hayo ni pamoja na usimamizi dhaifu wa kumbukumbu za viwango vya michango ya wakulima kupitia vitabu vya kumbukumbu (*pass-books*) ikiwa ni pamoja na wakulima kupewa pembejeo chini ya thamani ya kiasi cha fedha zilizoingizwa katika *pass-book* za wadau, baadhi ya mawakala kuwauzia wakulima madawa yenye ruzuku kwa bei kubwa kuliko

iliyoainishwa chini ya utaratibu wa ruzuku na baadhi ya wakulima kubadilisha kumbukumbu kwenye *pass-book* zao.

Mbegu na Miche Bora

61. Mheshimiwa Spika, mwaka 2007/2008 jumla ya makampuni 12 yaliingia mikataba na Serikali ya kusambaza jumla ya tani 1,769.70 za mbegu za mahindi, mtama na alizeti chini ya utaratibu wa ruzuku kupitia vituo vikuu 21 vya kusambazia mbegu hizo vilivyopo katika mikoa 15 nchini. Hadi kufikia mwezi Juni 2008, jumla ya tani 1,070.71 za mbegu bora sawa na asilimia 60.5 ya kiasi kilichopangwa ziliuzwa kwa wakulima. Lengo halikufikiwa kutokana na uwezo mdogo wa mawakala wa kununua na kusambaza mbegu bora kwa wakulima.

62. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008, Wizara ilitumia Shilingi bilioni 1.0 kwa ajili ya kuzalisha miche bora ya chai na kahawa. Miche hiyo ilizalishwa kupitia Wakala wa Wakulima Wadogo wa Chai na TaCRI. Hadi mwezi Juni 2008, miche bora ya kahawa milioni 4.98 na miche bora ya chai milioni 6.3 ilikuwa imezalishwa kwa ajili ya kusambazwa kwa wakulima.

Zana za Kilimo

63. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008, Wizara iliendelea kuhamasisha sekta binafsi kuingiza nchini zana bora za kilimo, hususan matrekta ambapo matrekta 464 yaliingizwa nchini. Kati ya hayo, matrekta 98 yaliuzwa kwa mkopo kupitia Mfuko wa Pembejeo na yaliyobaki yanauzwa kupitia utaratibu wa kawaida wa soko. Aidha, Wizara ilifanya tathmini ya matumizi na mahitaji ya zana nchini ambapo takwimu za awali zinaonyesha kuwa kuna idadi ya majembe ya mkono milioni 14, majembe yanayokokotwa na wanyamakazi 585,000, maksai milioni 1.3 na

matrekta yanayofanya kazi 7,200. Tathmini hiyo ilionyesha kuwa katika kipindi cha miaka mitatu ijayo, jumla ya matrekta 4,500 na majembe ya kukokotwa na wanyamakazi 120,000 yatahitajika ili kukidhi mahitaji ya kilimo katika kuongeza uzalishaji wa mazao. Pamoja na kuongeza tija katika mazao italazimu kupanua maeneo yanayolimwa ili kukidhi ongezeko la mahitaji ya chakula. Vilevile, tathmini ya ubora wa zana za kilimo zinazolingizwa nchini inaendelea kufanyika kwa kushirikiana na Wizara ya Viwanda Biashara na Masoko, Chuo Kikuu cha Kilimo cha Sokoine. Mwongozo wa matumizi bora ya punda na zana zake pia uliandaliwa ili kuwezesha wakulima walioko kwenye maeneo yenye punda wengi kuwatumia wanyamakazi hao kwa ufanisi zaidi na hivyo kuongeza tija katika kilimo.

64. Mheshimiwa Spika, ili kueneza matumizi sahihi ya zana za kilimo hifadhi, mwaka 2007/2008 Wizara ilitoa mafunzo kwa maafisa ugani 38 kuhusu mbinu za matumizi sahihi ya zana za kilimo hifadhi katika wilaya za Arumeru, Karatu, Babati na Hanang. Kilimo hifadhi ni mojawapo ya mbinu za kisasa zinazotumika kudhibiti mmomonyoko wa udongo, kuongeza rutuba kwa kutumia masalia ya mazao, na kuhifadhi maji ya mvua, hususan wakati wa upungufu wa mvua. Wataalamu waliopatiwa mafunzo wamefungua mashamba darasa katika wilaya hizo ambapo jumla ya mashamba darasa 48 yenye wakulima 1,200 yalianzishwa.

65. Mheshimiwa Spika, Wizara ilifanya mafunzo kwa vitendo kuhusu zana bora za kilimo kwenye skimu za umwagiliaji za Madibira, Kimani na Mbuyuni kwa lengo la kuwahamasisha wakulima kuongeza matumizi ya zana hizo katika uzalishaji, usafirishaji na usindikaji wa mazao ya kilimo. Mafunzo yaliyotolewa yalihusu matumizi ya matrekta madogo ya mkono, mashine za kupandikiza mpunga na zana za kuchavanga zinazokokotwa

na wanyamakazi. Aidha, Wizara ilitoa mafunzo hayo kwa wakulima wakufunzi 40 katika mikoa ya Mbeya, Pwani, Arusha, Manyara, Kigoma, Morogoro, Mwanza, Tabora na Shinyanga.

Mfuko wa Pembejeo

66. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008, Mfuko wa Taifa wa Pembejeo ulitengewa jumla ya Shilingi bilioni 3.5. Aidha, Mfuko ulikusanya marejesho ya mikopo iliyotolewa misimu iliyopita yenye thamani ya Shilingi bilioni 2.7. Hadi Juni 2008, Shilingi bilioni 4.4 zilikuwa zimetumika kwa ajili ya mikopo ya pembejeo za kilimo, mifugo na zana za kilimo. Mikopo hiyo ilitolewa kupitia Muungano wa Vyama Vya Ushirika wa Akiba na Mikopo- SCCULT, SACCOS, Benki ya Uchumi ya Mkoa wa Kilimanjaro, Benki ya Ushirika Kilimanjaro, Benki ya Wananchi Mbinga na Benki ya Ushirika wa Wakulima Kagera.

67. Mheshimiwa Spika, Mikopo ya Pembejeo za Kilimo na Mifugo iliyotolewa ilikuwa ni ununuzi wa matrekta makubwa mapya 98 yenye thamani ya Shilingi bilioni 2.9 ikilinganishwa na lengo la matrekta 100; ununuzi wa matrekta madogo mapya (*power tillers*) 7 yenye thamani ya Shilingi milioni 38.8 ikilinganishwa na lengo la matrekta 50; ununuzi wa pembejeo za kilimo na mifugo zenye thamani ya Shilingi bilioni 1.5 ambazo ni; mbolea tani 1,159 ikilinganishwa na lengo la tani 2,000, mbegu bora tani 32.4 ikilinganishwa na lengo la tani 50, madawa ya mifugo na mazao lita 13,171 ikilinganishwa na lengo la lita 10,000.

Hifadhi ya Udongo na Matumizi Bora ya Ardhi

68. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008, Wizara iliendelea kuhimiza matumizi endelevu ya ardhi ya kilimo ili kuchangia katika juhudi za Taifa za kuzuia uharibifu wa mazingira. Ili kutimiza azma ya

Serikali ya kuendeleza kilimo kinachozingatia hifadhi ya udongo na matumizi bora ya ardhi, katika mwaka 2007/2008, Wizara ilikamilisha maandalizi ya maeneo ya kuzingatia katika Muswada wa Sheria ya Kutambua, Kuweka Mipaka na Kulinda Ardhi ya Kilimo. Aidha, ilifanya uchambuzi wa kutambua maeneo mapya yanayofaa kwa ajili ya kuendelezwa kwa kilimo cha kibiashara katika mikoa ya Lindi, Mtwara na Ruvuma. Wizara pia ilikusanya maoni na mapendekezo ya wadau kuhusu maeneo ya kuzingatia wakati wa kuandaa Mpango wa Matumizi Bora ya Ardhi ya Kilimo (*Agricultural Land Use Master Plan*).

Usalama wa Chakula

69. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na wadau imekuwa inafuatilia hali ya chakula nchini. Aidha, ilifanya tathmini za kina katika maeneo yaliyobainika kuwa na upungufu wa chakula ili kutambua kaya zenye upungufu, mahitaji yao ya chakula na hatua za kukabiliana na upungufu huo. Kazi ya kutoa mafunzo kuhusu teknolojia za kukadiria maeneo yaliyolimwa (*Geographical Information System- GIS* na *Geographical Positioning System-GPS*) haikufanyika kutokana na mtaalam aliyepatikana kutokidhi vigezo vya zabuni, na hivyo, kazi hiyo inategemewa kufanyika mwaka 2008/2009.

70. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008, Wizara ilitoa mafunzo ya teknolojia za usindikaji na matumizi ya mazao ya mtama, muhogo, matunda na mboga ili kuongeza uzalishaji, thamani na kupanua wigo wa matumizi. Mafunzo hayo yalitolewa kwa wataalamu 520 kutoka Halmashauri za wilaya 104 katika mikoa ya Dodoma, Shinyanga, Singida, Tabora, Kagera, Kigoma, Mtwara, Kilimanjaro, Mwanza, Mara, Tanga, Manyara, Morogoro, Pwani, Iringa na Mbeya. Aidha, Wizara ilikusanya

maoni ya wadau wa teknolojia za uchanganyaji wa mazao ya chakula wakiwemo wasindikaji wakubwa kwa lengo la kukusanya mapendekezo yatakayotumika kuandaa mwongozo wa uchanganyaji wa vyakula nchini. Maandalizi ya mwongozo yameanza na utakamilika mwaka 2008/2009.

71. Mheshimiwa Spika, Wizara kwa kushirikiana na Chuo Kikuu cha Kilimo cha Sokoine na Taasisi ya Chakula na Lishe imeandaa mwongozo wa ufuatiliaji wa hali ya chakula ngazi ya kaya ambao unafanyiwa majaribio katika Halmashauri za wilaya za Njombe, Babati, Masasi na Ulanga. Kwa kutumia mwongozo huo, wananchi wataweza kukadiria kiasi cha mazao ya kuhifadhi kulingana na idadi ya watu katika kaya na ziada itakayobaki kuamua itumike kwa matumizi mengine ikiwa ni pamoja na kuuza.

72. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008, Wizara iliendelea kuzijengea uwezo Halmashauri wa kuibua miradi inayolenga kutatua matatizo ya upungufu wa chakula katika ngazi ya kaya, hususan miradi ya usindikaji wa mazao. Jumla ya miradi 99 ya usindikaji wa mazao na 13 ya hifadhi na ujenzi wa vihenge iliibuliwa kupitia DADPs. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Mamlaka ya Hali ya Hewa Nchini ilitoa mafunzo kwa wataalam wa ugani na wakusanyaji wa takwimu za mvua katika mikoa yote kuhusu mfumo wa kisasa wa ukusanyaji takwimu (Automation). Vifaa kwa ajili ya kuunganisha vituo vya kupima mvua katika mfumo huo vilinunuliwa. Mfumo huo utaliwezesha Taifa kuwa na utaratibu wa uhakika zaidi wa kukusanya taarifa za mvua na kukadiria kwa usahihi uzalishaji wa mazao na mwenendo wa hali ya chakula nchini.

73. Mheshimwa Spika, kutokana na mabadiliko ya hali ya hewa duniani yanayosababisha athari katika maeneo mbalimbali, hususan

kwenye uzalishaji wa kilimo, Wizara kwa kushirikiana na Idara ya Mazingira ya Ofisi ya Makamu wa Rais na wataalamu kutoka Chuo Kikuu cha Dar es Salaam ilifanya savei katika mikoa ya Iringa, Kagera, Kilimanjaro, Mbeya, Shinyanga na Singida kutafiti na kubaini sababu za baadhi ya maeneo, hususan katika mikoa ya kati kuwa na upungufu wa mara kwa mara wa chakula. Utatifi huo ulibaini kuwa mabadiliko ya tabia nchi yana athari kwenye kilimo. Athari hizo ni pamoja na:-

- i. Vipindi vya mvua kubadilika na kuwa tofauti na hali ya kawaida ya mvua iliyozoeleka. Kwa mfano, mvua kuanza mapema au kuchelewa kwa takriban kipindi cha mwezi mmoja;
- ii. Mvua kunyesha chini ya viwango vinavyohitajika kuzalisha mazao katika kanda za uzalishaji, hali inayosababisha mabadiliko ya mifumo ya uzalishaji katika kanda hizo. Kwa mfano, maeneo ambayo awali zao la mahindi lilistawi kutokana na kuwepo kwa kiwango cha mvua za kutosha, sasa zao hilo halistawi tena, zikiwemo sehemu za Dodoma na Singida;
- iii. Mvua kunyesha kwa mtawanyiko usiotabirika;
- iv. Kuongezeka kwa joto; na
- v. Mabadiliko katika upepo ambapo upepo uliokuwa unasababisha mvua, sasa huvuma bila ya kuambatana na mvua.

74. Mheshimwa Spika, hatua zinazotakiwa kuchukuliwa kukabiliana na hali hiyo ni pamoja na kuwaelimisha wakulima kuhusu mabadiliko ya tabianchi na kuwajengea uwezo wa kuzalisha mazao kwa kupatiwa mafunzo na tekinolojia zinazofaa kwa kilimo kulingana na mabadiliko yanayotokea. Aidha, Halmashauri zitatakiwa kujengewa uwezo kimuundo

ili ziweze kuratibu na kufuatilia athari za mabadiliko ya tabianchi katika maeneo husika na kushauri juu ya hatua za kuchukua. Mapendekezo hayo yatazingatiwa katika kuandaa mkakati na ufumbuzi wa kudumu wa kukabiliana na hali hiyo.

Akiba ya Taifa ya Chakula

75. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008, Wakala wa Taifa wa Hifadhi ya Chakula (*National Food Reserve Agency-NFRA*) ulianzishwa na kuchukua majukumu ya iliyokuwa Hifadhi ya Taifa ya Chakula (*Strategic Grain Reserve - SGR*). Katika mwaka 2007/2008, NFRA ilipanga kununua tani 27,500 za mazao ya nafaka. Hadi mwezi Mei 2008, NFRA ilikuwa imenunua tani 23,762 za nafaka, sawa na asilimia 86.4 ya lengo. Kati ya hizo, tani 19,415 zenye thamani ya Shilingi bilioni 3.7 zilikuwa za mahindi na tani 4,347 zenye thamani ya Shilingi milioni 835.79 zilikuwa za mtama. Kiasi hicho cha ununuzi wa nafaka kikijumuishwa na akiba ya tani 124,331 za mahindi na tani 2,868 za mtama ghalani mwanzoni mwa mwaka 2006/2007 kilifanya NFRA kuwa na akiba ya chakula yenye jumla ya tani 143,747 za mahindi na tani 7,021 za mtama kabla ya kuuzwa. Hata hivyo, hadi tarehe 30 Juni 2008, NFRA ilikuwa imeza tani 74,152 za mahindi zenye thamani ya Shilingi bilioni 17.8 na tani 324 za mtama zenye thamani ya Shilingi milioni 77.76 na hivyo kubakiwa na jumla ya tani 76,291 zikiwemo tani 69,594 za mahindi na tani 6,697 za mtama.

Udhibiti wa Visumbufu vya Mimea na Mazao ya Kilimo

76. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008, Wizara kwa kushirikiana na Serikali za mitaa na wakulima iliendelea kudhibiti milipuko ya visumbufu vya mimea na mazao. Visumbufu hivyo ni pamoja

na kwelea kwelea, nzige, viwavijeshi, panya na magonjwa ya mimea na mazao. Milipuko ya viwavijeshi ilidhibitiwa katika wilaya za Siha, Hai, Moshi vijijini, Rombo, Mwanga na Same mkoani Kilimanjaro, na wilaya ya Arumeru mkoa wa Arusha. Jumla ya lita 6,931 za viuatilifu zilitumika kuokoa hekta 11,768 zilizoshambuliwa na viwavijeshi katika maeneo hayo. Aidha, jumla ya maafisa ugani 341 na wakulima 275 kutoka mikoa ya Arusha, Manyara, Kilimanjaro na Dodoma walipatiwa mafunzo juu ya matumizi ya mitego kwa ajili ya utabiri wa milipuko ya viwavijeshi.

77. Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Kudhibiti Nzige wa Jangwani (*Desert Locust Control Organization- East Africa - DLCO-EA*) ilidhibiti ndege aina ya kwelea kwelea milioni 90.55 katika mikoa ya Morogoro, Tabora, Kilimanjaro, Singida, Shinyanga na Dodoma. Katika udhibiti huo jumla ya lita 2,985 za viuatilifu zilitumika. Ndege hao kama wasingedhibitiwa wangeweza kuleta uharibifu wa tani 905.5 za nafaka kwa siku. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Kudhibiti Nzige Wekundu (*International Red Locust Control Organisation for Central and Southern Africa - IRLCO-CSA*), ilidhibiti nzige wekundu kwenye mazalio yao ya asili katika mbuga za Bahi, Malagarasi, Ziwa Rukwa, Iku na Wembere. Katika udhibiti huo jumla ya lita 4,265 za viuatilifu zilitumika kudhibiti nzige hao kwenye eneo lenye ukubwa wa hekta 6,560. Aidha, uchunguzi uliofanyika mwezi Machi, 2008 umebaini kuwa kiwango cha nzige kimeongezeka katika mbuga za Iku na bonde la Ziwa Rukwa, na hivyo kuhitaji kudhibitiwa. Maandalizi ya kudhibiti nzige hao yamekamilika na kazi ya kuwadhibiti itafanyika kabla ya mwezi wa Agosti 2008.

78. Mheshimiwa Spika, mwaka 2007/2008 milipuko ya panya ilitokea katika vijiji 209 katika wilaya za Hanang, Kilosa, Mvomero, Kilombero,

Misungwi, Magu, Maswa, Kahama, Ulanga, Bunda, Dodoma vijijini, Manispaa ya Dodoma, Chunya, Ulanga, Mbarali, Karatu, Hai na Moshi vijijini. Panya hao walidhibitiwa kwa kutumia kilo 7,873 za chambo chenye sumu. Aidha, jumla ya wakulima 374,686 walipatiwa mafunzo kuhusu kudhibiti panya katika wilaya hizo.

79. Mheshimiwa Spika, mafunzo ya udhibiti husishi katika mazao ya mbogamboga, kilimo hai cha pamba na matumizi ya dawa asilia yalitolewa katika mikoa ya Kigoma, Kagera, Mwanza, Mara, Shinyanga, Arusha, Kilimanjaro, Tanga na Singida. Aidha, udhibiti wa gugumaji uliendelea kwa kuzalisha na kusambaza mbawakavu katika ziwa Viktoria, mito na katika mabwawa yenye gugumaji katika mikoa ya Kanda ya Ziwa. Aidha, utafiti unaendelea kufanyika kwenye mto Kagera na Mara kubaini sababu za mbawakavu kushindwa kudhibiti gugumaji katika mito hiyo.

80. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008, Wizara iliendelea kutoa mafunzo kwa wakulima jinsi ya kutambua na kumdhibiti inzi wa embe ambaye amethibitika kuenea mikoa yote ya Tanzania bara na visiwani. Mitego 1,500 yenye kiuatilifu cha kudhibiti inzi hao ilisambazwa katika mikoa ya Tanga, Morogoro na Pwani. Aidha, utafiti wa kutafuta wadudu wa kudhibiti nzi huyo wa matunda kwa njia ya kibaiolojia unaendelea kwa kushirikiana na kituo cha kimataifa cha utafiti (ICIPE) kilichopo nchini Kenya.

81. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008 kazi za kukagua mazao yanayoingia nchini na yanayosafirishwa nchi za nje ili kudhibiti ueneaji wa visumbufu vya mimea ziliendelea kutekelezwa katika vituo vya mpakani. Jumla ya tani milioni 1.03 za mazao mbalimbali zilikaguliwa kabla ya kusafirishwa nchi za nje. Aidha, tani 654,658.57

zilikaguliwa kabla ya kuingizwa nchini ambapo vyeti 7,220 vya usafi wa mazao na vibali 253 vya kuingiza mazao nchini vilitolewa. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na Shirika la Chakula na Kilimo la Umoja wa Mataifa (*FAO*) iliendesha mafunzo kwa wakaguzi 15 kuhusu kanuni na sheria za kimataifa juu ya kudhibiti uingiaji wa visumbufu vya mimea na mazao nchini. Aidha, majaribio ya viuatilifu na usajili ili kupata viuatilifu vyenye ubora unaokubalika yalifanyika na aina 72 ya viuatilifu vilifanyiwa majaribio na kusajiliwa.

Miradi ya Maendeleo

Mheshimiwa Spika, ipo miradi mitatu ambayo inatekelezwa kwa misingi ya ASDP. Maelezo ya utekelezaji wa miradi hiyo ni kama ifuatavyo:-

Mradi wa Uwekezaji Katika Sekta ya Kilimo Wilayani

82. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008, Mradi wa Uwekezaji katika Sekta ya Kilimo Wilayani (*District Agricultural Sector Investment Project – DASIP*) unaotekelezwa katika Halmashauri za Wilaya 28 za mikoa ya Kagera, Kigoma, Mara, Mwanza na Shinyanga ulizijengea uwezo wa kupanga na kutekeleza Mipango ya Maendeleo ya Kilimo ya Wilaya (DADPs) wilaya zote 28 za mradi. Aidha, mradi uliwezesha uibuaji na utekelezaji wa miradi midogo 516 yenye thamani ya Shilingi bilioni 7.056 ya sekta ya kilimo katika wilaya hizo. Kati ya fedha hizo DASIP ilichangia Shilingi bilioni 5.478 na walengwa walichangia Shilingi bilioni 1.577.

83. Mheshimiwa Spika, mradi pia ulitoa mafunzo ya mbinu bora za kilimo kwa njia ya shamba darasa kwa vikundi vya wakulima 1,484 vyenye jumla ya wanachama 38,082. Kati ya hivyo, vikundi 1,223 ni vya kilimo na vikundi 261 ni vya mifugo. Pia mafunzo yanayohusu mbinu za

kubaini mahitaji ya wakulima, shamba darasa na ujasiriamali, teknolojia za hifadhi na usindikaji wa mazao na mafunzo ya udhibiti husishi wa visumbufu vya mimea yalitolewa kwa Waratibu wa Mafunzo 56 wa wilaya. Aidha, kamati za maendeleo za vijiji 780 zilipatiwa mafunzo ya kupanga, kusimamia utekelezaji, kufuatilia na kufanya tathmini ya miradi ya maendeleo. Vilevile, mradi uliwezesha ujenzi wa malambo saba, majosho 27, skimu za umwagiliaji saba, masoko ya mazao manne na maghala mawili. Mradi pia uliwezesha halmashauri 28 kununua baiskeli 2,000 kwa ajili ya wataalam wa kata na vijiji.

Mradi Shirikishi wa Maendeleo ya Kilimo na Uwezeshaji

84. Mheshimiwa Spika, Mradi Shirikishi wa Maendeleo ya Kilimo na Uwezeshaji (*Participatory Agricultural Development and Empowerment Project - PADEP*) uliendelea kutumia mbinu shirikishi jamii katika kujenga uwezo wa jamii na vikundi vya wakulima kutambua matatizo yao ya kilimo, fursa zilizopo, kubuni na kuandaa mikakati ya kuyatatua. Katika mwaka 2007/2008, mradi ulitekelezwa katika wilaya 32 za Tanzania Bara ambazo ni Masasi, Nanyumbu, Nachingwea, Morogoro, Mvomero, Iringa, Kilolo, Singida, Arumeru, Hai, Hanang, Kiteto, Mbulu, Babati, Iramba, Karatu, Sikonge, Urambo, Uyui, Handeni, Kilindi, Kilombero, Korogwe, Monduli, Moshi, Rombo, Lushoto, Same na Ulanga. Kwa upande wa Zanzibar mradi unatekelezwa katika wilaya za Chake Chake, Wete, Kati, Kaskazini A na Magharibi.

85. Katika mwaka 2007/2008, mradi uliendelea kuwezesha jamii kuibua na kutekeleza miradi 978, vikundi vya wakulima na wafugaji kuibua na kutekeleza miradi 4,708, kutoa mafunzo rejea kuhusu utayarishaji na utekelezaji wa DADPs kwa timu za wawezeshaji wa wilaya na kata katika

wilaya 32 zinazotekeleza mradi. Aidha, mradi uligharamia ununuzi wa magari 15 na pikipiki 7 kwa ajili ya watumishi wa ugani wa wilaya. Vilevile, mradi uligharamia ukarabati wa maabara za utafiti wa udongo katika vyuo vya utafiti.

86. Mheshimiwa Spika, mwezi Desemba 2008 ni mwisho wa kutekeleza mradi wa PADEP ulioanza kutekelezwa mwaka 2003/2004. Mradi huo ulitekelezwa kwa mafanikio katika maeneo yote ya mradi ambayo yalikusishwa mikoa 10 na wilaya 32. Mradi uliwezesha utekelezaji wa miradi 4,574 katika vijiji 768 ambayo imenufaisha kaya 694,610 kwa kupatiwa teknolojia bora za kilimo na ufugaji. Aidha, mradi uliwezesha utekelezaji wa programu za kuimarisha uwezo wa Halmashauri za Wilaya na taasisi zingine ili kusimamia maendeleo ya sekta ya kilimo. Kupitia mradi huo jumla ya kaya 827,593 katika vijiji 768 wamenufaika na mradi. Uzoefu uliopatikana katika utekelezaji wa mradi wa PADEP ulitumika katika kuboresha utekelezaji wa ASDP, hususan katika uandaaji na utekelezaji wa DADPs. Vilevile, mradi huo umefanikiwa katika kubuni utaratibu wa ushirikishwaji wa wakulima kuchangia katika ugharimiaji wa sehemu ya gharama za miradi yao ya maendeleo. Ubunifu huo umewezesha miradi iliyoibuliwa na kutekelezwa kuwa endelevu.

87. Aidha, mradi wa PADEP uliwezesha kuongeza ushiriki wa sekta binafsi katika kutoa huduma za kuboresha sekta ya kilimo. Maeneo yaliyowezeshwa ni pamoja na kufanya mapitio ya Sheria ya Nasaba za Mimea (*Plant Breeders Rights Act*) na uanzishwaji wa ofisi yake wizarani; Sheria ya Mbegu (*Seed Act*); Sheria ya Hifadhi ya Mimea (*Plant Protection Act*) na Sheria ya Afya na Magojwa ya Mifugo (*Veterinary and Animal Diseases Act*). Vilevile, mradi uliwezesha kuanzishwa kwa utaratibu wa kilimo cha mkataba (*contract farming*) kwenye mazao ya

mahindi machanga (*baby corn*), maua, njegere, maharage machanga (*green beans*) na artemisia kwa vikundi 100 vya wakulima katika Wilaya ya Arumeru na kuunganishwa na masoko na kuwezesha uanzishwaji wa chama cha wazalishaji wa mifugo na usindikaji katika kijiji cha Kambala, wilaya ya Mvomero.

Mheshimiwa Spika, Mradi wa PADEP pia uligharamia mchakato wa uanzishaji na uzinduzi wa Baraza la Maendeleo ya Kilimo cha Mboga na Maua Tanzania (*Horticultural Development Council of Tanzania - HODECT*) na Baraza la Nyama Tanzania (*Meat Council of Tanzania*). Maeneo mengine ambayo Mradi ulichangia ni pamoja na kuwezesha kikundi cha wajasiriamali kushiriki maonesho ya biashara ya kilimo (*Agribusiness Exhibition*) yaliyofanyika nchini Afrika Kusini mwaka 2007 na wakulima kushiriki maonesho ya kilimo ya Nanenane.

Programu ya Kusaidia Sekta ya Kilimo (*Agricultural Sector Programme Support- ASPS*)

88. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008, ASPS iliendeleza mipango ya maendeleo ya kilimo ya wilaya (DADPs) katika mikoa ya Iringa na Mbeya, kutoa mafunzo kwa maafisa ugani wa wilaya za mikoa ya Dodoma, Iringa, Morogoro, Lindi na Mtwara juu ya uzalishaji wa Mbegu za Daraja la Kuazimiwa (QDS), kutoa mafunzo ya ukaguzi wa mbegu hizo, kugharamia ukarabati wa maabara ya mbegu TOSCI-Morogoro na pia iliwezesha wakulima 577 wa mikoa ya Dodoma, Iringa, Morogoro, Lindi na Mtwara kuzalisha tani 200 za mbegu za daraja la kuazimiwa za nafaka, mikunde, mbegu za mafuta na mbogamboga. Aidha, Programu ilifanikisha tafiti mbalimbali zenye lengo la kuboresha sera na sheria katika sekta ya kilimo na kuisadia sekta binafsi kuandaa maandiko

ya kibiashara 125 ambapo kati ya hayo maandiko 105 yalipatiwa mikopo yenye thamani ya Shilingi bilioni 6.5 kutoka benki za CRDB, ACB, FBME na Exim.

89. Mheshimiwa Spika, mwaka 2007/2008 ulikuwa mwaka wa mwisho wa utekelezaji wa ASPS ulioanza mwaka 2003. Programu imefanikiwa kugharamia uanzishaji wa utaratibu wa kuzalisha mbegu za daraja la kuazimiwa (QDS) katika wilaya 18 za mikoa ya Dodoma, Iringa, Morogoro, Lindi na Mtwara. Mafanikio mengine ni pamoja na ujenzi wa skimu za umwagiliaji maji za Naming'ong'o, Utengule, Usongwe, Nyanza na Irindi. Vilevile, Programu iliwezesha tafiti mbalimbali na maandalizi ya miswada ya sheria na uanzishwaji wa Baraza la Taifa la Kilimo (*Agricultural Council of Tanzania- ACT*).

Uratibu wa Utekelezaji wa Sera na Sheria za Kilimo

90. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008, Wizara iliratibu mchakato wa kukusanya maoni na mapendekezo ya wadau kuhusu maeneo ya kuzingatiwa katika Sera mpya ya Kilimo. Mchakato huo uliwezesha kupata mapendekezo ya wadau kuhusu masuala muhimu yakuzingatiwa katika rasimu ya sera hiyo. Baadhi ya maeneo hayo ni pamoja na kuweka mkazo zaidi kwenye kilimo cha kibiashara, ushiriki wa sekta binafsi katika maendeleo ya sekta ya kilimo, huduma za ugani, utafiti, mafunzo kwa wataalam, wakulima na watoa huduma za pembejeo na zana za kilimo. Aidha, sera izingatie matumizi ya bioteknolojia, uzalishaji wa mazao nishati (*biofuels*), kilimo hai (*organic farming*), mazao ya mbogamboga *horticulture* na mbinu za kujikinga na majanga (*risk management*). Wadau pia walipendekeza sera mpya izingatie kuwepo kwa utaratibu utakaosaidia upatikanaji wa soko la mazao ya wakulima

kabla ya uzalishaji, kilimo cha mkataba na uanzishaji wa Benki ya Kilimo pamoja na matumizi ya Stakabadhi za Mazao Ghalani. Eneo jingine lililopewa msisitizo ni kuimarisha usimamizi wa sheria, kanuni na taratibu za uzalishaji, usindikaji na biashara ya mazao, usimamizi wa rasilimali za uzalishaji, hususan ardhi, maji, bio-nuai ya kilimo, rasilimali watu na huduma katika sekta ya kilimo. Maandalizi ya sera hiyo mpya yatakamilishwa mwaka 2008/2009.

91. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008, Wizara ilishirikiana na Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali kukamilisha maandalizi ya Muswada wa sheria itakayoweka utaratibu wa kusimamia utengenezaji, uingizaji, usambazaji na matumizi ya mbolea nchini. Wizara pia ilikamilisha ukusanyaji wa taarifa muhimu zitakazoweza kutungwa kwa sheria itakayotambua, kulinda na kuendeleza rasilimali za uzalishaji wa kilimo nchini ikiwa ni pamoja na ugani na kilimo cha mkataba. Kazi zingine zilizofanyika ni pamoja na kukamilisha uainishaji wa maeneo muhimu ya kuzingatiwa kwenye sheria ya kulinda na kuendeleza nasaba za mimea kwa ajili ya kilimo na chakula na kuandaa rasimu ya awali ya Muswada wa sheria hiyo. Rasimu ya awali ya Muswada wa marekebisho ya sheria za mazao ya kahawa, pamba, chai, tumbaku, pareto, mkonge, sukari na korosho nayo pia iliandaliwa. Aidha, Wizara kwa kushirikiana na Wizara ya Kilimo Mifugo na Mazingira ya Zanzibar ilifanya uchambuzi wa maeneo ya kurekebishwa kwenye Sheria ya kulinda afya ya mimea (*The Plant Protection Act, 1997*) kwa lengo la kuwezesha Serikali ya Muungano na Serikali ya Mapinduzi Zanzibar kuwa na mfumo unaofanana kwenye masuala ya afya ya mimea kama inavyotakiwa chini ya mikataba ya afya ya mimea ya kimataifa ambayo Tanzania ni

mwanachama. Maoni ya wadau na wataalam kuhusu marekebisho ya sheria ya TPRI yalikusanywa.

Maendeleo ya Ushirika Nchini

92. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008, Wizara iliendelea kutekeleza Programu ya Mageuzi na Modenaizesheni ya Ushirika nchini kwa kushirikiana na wadau wengine. Chini ya Programu hiyo, Wizara ilitekeleza Mkakati Maalum wa kuimarisha Vyama vya Ushirika wa mazao ili viweze kufanya biashara na kuwalinda wakulima dhidi ya wanunuzi binafsi waliokuwa wanawapunja wakulima kwa kuwalipa bei ndogo kuliko ilivyostahili. Katika kuviwezesha Vyama kufanya biashara, Wizara ilitoa mafunzo ya ujasiriamali kwa viongozi na watendaji wa Vyama Vikuu vya MAMCU na TANECU (Mtwara), TAMCU (Ruvuma), ILULU (Lindi) DARECU (DSM) na CORECU (Pwani). Aidha, Serikali ilitoa watumishi 14 kusaidia kuimarisha uendeshaji wa Vyama hivyo na ilitoa udhamini wa mikopo ya benki ulioviwezesha kupata mikopo ya jumla ya Shilingi bilioni 26.1 ambazo zilitumika kukusanya na kuuza zao la korosho. Serikali pia ilidhamini mikopo ya benki iliyotolewa kwa vyama vya Ushirika vya KNCU na SHIRECU kwa ajili ya kununulia mazao ya kahawa na pamba.

93. Mheshimiwa Spika, mwaka 2005 Bunge lako tukufu lilipitisha Sheria iitwayo *'the Warehouse Receipt System Act' Na. 10* ya mwaka 2005. Sheria hiyo kwa Kiswahili inajulikana kwa jina la “Sheria ya Stakabadhi za Mazao Ghalani” au “Sheria ya Benki Mazao”. Sheria hiyo inatoa fursa kwa wakulima wa mazao na wazalishaji wa bidhaa nyingine nchini kukusanya na kuhifadhi mazao au bidhaa zao na kupata stakabadhi ambazo zinawawezesha kufanya shughuli za kibiashara ikiwa ni pamoja

na kuchukua mikopo Benki wakati mazao au bidhaa zao ghalani zikiendelea kushindaniwa na wanunuzi au zikisubiri soko kuwa na bei nzuri. Kuanzia mwaka 2006, Serikali imekuwa ikihimiza wakulima na wazalishaji wengine nchini kuanza kuutumia utaratibu huo katika biashara ya mazao. Katika sekta ya mazao, mfumo huo unaweza kutumiwa kwa manufaa makubwa katika biashara ya mazao makuu ya biashara na ya chakula hata baada ya kuongezwa thamani.

94. Mheshimiwa Spika, katika msimu wa 2007/2008, ili kukabiliana na changamoto za biashara ya zao la korosho nchini, Serikali ilielekeza utaratibu wa Stakabadhi za Mazao utumiwe katika biashara ya zao hilo kwa kuanzia katika mkoa wa Mtwara ambao huzalisha takriban asilimia 60 ya korosho inayozalishwa nchini. Utaratibu wa Stakabadhi za Mazao Ghalani ulitekelezwa kwa mafanikio. Kwa mfano, kwa mara ya kwanza karibu wakulima wote walipata malipo kamili ya bei ya korosho zao. Wastani wa bei ya kilo moja kwa mkulima iliongezeka na kufikia Shilingi 610 hadi 780 kwa kilo ya korosho daraja la kwanza na Shilingi 480 kwa kilo ya daraja la pili. Malipo hayo ni ya juu kuliko yaliyokuwa yanatolewa na makampuni binafsi katika misimu iliyotangulia. Aidha, vyama vya Ushirika vimeweza kulipa mikopo yote ya benki, ushuru wa Halmashauri na kubakiwa na ziada ambayo itatumika kwa ajili ya shughuli za maendeleo ya Vyama husika.

95. Mheshimiwa Spika, katika msimu wa 2007/2008, Serikali pia ilianza kutekeleza mfumo wa Stakabadhi za Mazao Ghalani katika zao la pamba katika maeneo ya mikoa ya Manyara na Shinyanga. Uzoefu uliopatikana unaonyesha kwamba ili utaratibu huo ufanikiwe kwenye zao la pamba kuna haja ya kutenganisha huduma za ununuzi wa pamba mbegu na huduma ya uchambuzi wa pamba. Hatua hiyo ya kutenganisha

itawezesha pamba iliyochoambuliwa iendelee kumilikiwa na mkulima bila kulazimika kuwauzia wanunuzi ambao wengi ni wamiliki wa vinu vya kuchambua pamba. Utaratibu huo utawapa wakulima fursa ya kuhifadhi pamba yao katika utaratibu wa Stakabadhi za Mazao Ghalani na kuuza pamba waliyozalisha katika soko kwa ushindani na hivyo kuongeza fursa ya kupata bei nzuri zaidi kama ilivyokuwa kwenye zao la korosho. Kwa mfano, mkulima aliyeshiriki katika utaratibu huo katika mkoa wa Shinyanga alilipwa wastani wa kuanzia Shilingi 500 kwa kilo kama malipo ya kwanza na kulipwa malipo ya pili baadaye. Wastani wa bei ya pamba kwa wakulima ambao hawakushiriki katika utaratibu huo ulikuwa Shilingi 400 hadi 500 kwa kilo na hapakuwepo na malipo ya pili.

96. Mheshimiwa Spika; katika mwaka 2007/2008, Wizara ilitoa mafunzo ya uhasibu na utunzaji kumbukumbu kwa makarani 165 wa Vyama vya Ushirika wa mazao wa Mikoa ya Mtwara na Tabora ili kuboresha uandishi na utunzaji wa kumbukumbu pamoja na utayarishaji wa hesabu za mwisho wa mwaka kwa ajili ya kufanyiwa ukaguzi na kutoa taarifa kwa wanachama. Vilevile, Wizara ilitoa mafunzo kwa viongozi wa Vyama Vikuu vya Ushirika vinavyohusika na zao la tumbaku. Aidha, Wizara ilitoa mafunzo kwa Maafisa Ushirika 51 kutoka katika mikoa inayozalisha pamba ili kuwajengea uwezo wa kusimamia biashara ya pamba katika msimu wa 2008/2009 na ilidhamini mafunzo ya kuwajengea uwezo watendaji wa SACCOS nchini katika Chuo Kikuu Kishiriki cha Ushirika na Biashara cha Moshi.

97. Mheshimiwa Spika, ili kuhakikisha Vyama vya Ushirika vinatunza mahesabu yao kwa mujibu wa sheria, mwaka 2007/2008, Wizara ilifanya ukaguzi maalum katika Vyama vya Msingi viwili na Vyama Vikuu saba. Aidha, Shirika la Ukaguzi na Usimamizi wa Vyama vya Ushirika

(COASCO) lilifanya ukaguzi wa mwisho kwa Vyama vya Ushirika 1,654 sawa na asilimia 40 ya lengo la kukagua Vyama 4,116. Utekelezaji huo wa chini ulisababishwa na Shirika la COASCO kuwa na idadi ndogo ya wakaguzi, ikilinganishwa na idadi ya Vyama vya Ushirika na matatizo ya upatikanaji wa fedha za kutosha kwa ajili ya kugharamia shughuli za ukaguzi wa vyama. Tatizo jingine ni baadhi ya Vyama vya Ushirika, hususan Vyama vya Ushirika vya Msingi kushindwa kufunga mahesabu yao kwa wakati na hivyo kutomwezesha mkaguzi kutekeleza kazi zake za ukaguzi.

98. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008 Wizara iliandaa miongozo mbalimbali ya uendeshaji na usimamizi wa Vyama vya Ushirika, ikiwemo miongozo ya ujasiriamali na uendeshaji wa Vyama vya Ushirika kibiashara. Miongozo hiyo ilitolewa kwa viongozi wa Vyama vya mazao ya korosho na pamba na itaendelea kutolewa kwa vyama vingine vya Ushirika katika mwaka ujao wa fedha. Wizara pia iliandaa miongozo ya uhasibu, ukaguzi na ya mifumo ya uendeshaji wa Vyama vya Ushirika wa Akiba na Mikopo ambayo iko tayari kwa ajili ya kusambazwa kwa Vyama vya Ushirika. Aidha, kwa kushirikiana na wadau Wizara iliendelea kuhamasisha wananchi kuanzisha au kujiunga na Vyama vya Ushirika. Vyama vipya vilivyoanzishwa ni pamoja na: Sekta ya fedha - SACCOS 1,055; Sekta ya Kilimo - AMCOS 11; Umwagiliaji - Vyama 10; Uvuvi Vyama 7; Viwanda - Vyama 20; Walaji - Vyama 59 na Huduma mbalimbali - Vyama 152.

Mafanikio ya Utekelezaji wa CRMP

99. Mheshimiwa Spika, nafurahi kulifahamisha Bunge lako Tukufu kwamba juhudi za Wizara za utekelezaji wa CRMP zinazolenga katika

kuwa na vyama vya ushirika imara vinavyoweza kustahimili ushindani zilizoanza mwaka 2006/2007 zimeanza kuzaa matunda. Katika mwaka 2007/2008 pamoja na mafanikio yaliyoonekana kwenye Vyama vya Ushirika vya zao la korosho, Vyama vya Ushirika vya mazao ya kahawa vya ACU, KCU, KDCU, KNCU na KANYOVU navyo pia vimefanikiwa kujiendesha kiuchumi. Aidha, Chama Kikuu cha Maziwa cha Tanga (*Tanga Dairy Cooperative Union- TDCU*) nacho pia kilifanikiwa kujiendesha kiuchumi.

Arusha Cooperative Union

100. *Arusha Cooperative Union (ACU)* kina vyama vya ushirika wanachama 29 na kinajishughulisha na kukusanya kahawa ya wakulima, kuisafirisha mpaka kiwandani na kuiuza mnadani. Kwa misimu mitatu mfululizo (2003/2004 – 2005/2006) chama hicho kimeweza kuwalipa wakulima malipo ya pili kwa wanachama waliouza kahawa yao kupitia chama hicho.

Kagera Cooperative Union (1990) Ltd.

101. *Kagera Cooperative Union (KCU)* kinaundwa na vyama vya ushirika vya msingi 126 vya wilaya za Bukoba Vijijini, Misenyi, Bukoba Manispaa na Muleba. KCU ni miongoni mwa Vyama Vikuu vya Ushirika vichache nchini vyenye mafanikio kutokana na usimamizi mzuri unaowezesha kupata ziada ya kuwalipa wanachama malipo ya pili na ya tatu. Kwa mujibu wa hesabu zilizokaguliwa KCU ilipata ziada ya shilingi milioni 61.296 mwaka 2004 na shilingi milioni 212.209 mwaka 2005. Msimu 2006/2007, chama kilipata fedha kutoka soko la kahawa ya ubora maalum (*Fair Trade*) ya Shilingi bilioni 2.22. Kutokana na mafanikio hayo, KCU imewekeza katika miradi inayowanufaisha wanachama moja

kwa moja. Kwa mfano, kununua mashine za kukoboa kahawa kwa vyama vyote vya msingi na vifaa vya kupima ili kuthibiti ubora. Aidha, KCU imeajiri maafisa ugani 46 wa kuhudumia wanachama wake. Habari zaidi kuhusu maendeleo ya KCU zinapatikana kwenye tovuti (*website*) yao www.kcu-tz.com.

Ubia wa Vyama vya Ushirika vya Msingi KANYOVU - Kigoma

102. Mradi wa pamoja wa *Kanyovu Coffee Curing Cooperative Joint Enterprise* unajumuisha Vyama vya Ushirika vya msingi vya Rumako, Kalinzi, Kibanda, Mkigo, Ntaruboza, Mbanga, Mahwenyi na Manyovu mkoani Kigoma ambavyo mwaka 2005 vilianzisha kiwanda cha kukoboa kahawa. Ubia huo umewezesha wanachama wa Vyama vya Msingi vinavyohusika kupata malipo ya pili. Aidha, kupitia ubia wa vyama hivyo kiwanda cha kukoboa kahawa kimekarabatiwa, ubia umeshiriki katika ujenzi wa sekondari maeneo ya vyama wanachama, umeyakarabati maghala ya vyama, umenunua na kusambaza pembejeo za kilimo kwa wanachama, umenunua lori aina ya Scania kwa ajili ya kusombea kahawa na kusambaza pembejeo, na gari kwa ajili ya matumizi ya ofisi.

Shinyanga Region Cooperative Union

103. Katika msimu wa 2007/2008, SHIRECU ilishiriki katika biashara ya Pamba baada ya Serikali kukilipia deni la benki la Shilingi bilioni 1.5 na hivyo kuwa na sifa ya kukopesheka ambapo SHIRECU ilipata mkopo wa benki ya CRDB wa Shilingi bilioni 2.5 uliowawezesha kukusanya kilo milioni 2.7 za pamba mbegu ikiwa ni asilimia 15 ya makisio. Hali hiyo, ilitokana na uzalishaji mdogo wa pamba uliochangiwa na mvua kuwa nyingi na kusababisha mafuriko. Hata hivyo chama kilitoa changamoto kwa wanunuzi binafsi na kupelekea wakulima kunufaika na ongezeko la

bei ambayo ilifikia shilingi 500 kwa kilo ya pamba daraja la kwanza. Katika msimu wa 2008/2009 chama kimepata mkopo wa benki na kinashiriki katika biashara ya pamba.

Nyanza Cooperative Union

104. *Nyanza Cooperative Union (NCU)* haikununua pamba kwa msimu wa 2006/2007 na 2007/2008 kutokana na kuchelewa kupata mkopo na ushindani mkubwa uliokuwepo kutoka kwenye makampuni binafsi. Hata hivyo chama kilichukua hatua mbalimbali za kujipanga upya kuweza kufanya biashara. Hatua hizo ni pamoja na kuwatembelea wanachama wake na kuwafahamisha azma ya kukiimarisha ili kiweze kuwanufaisha, kuazimishwa watendaji wa Serikali akiwemo Meneja Mkuu na Mhasibu Mkuu na kuimarisha Bodi ya chama kwa kuteua wajumbe maalum ili kuimarisha uwezo wa kusimamia utendaji wa shughuli za chama. Chama hicho kinashiriki katika ununuzi wa pamba msimu wa 2008/2009. Chama kimeshapata mkopo kwa ajili ya utekelezaji wa jukumu hilo.

Jitihada Za Kufufua Ushirika Nchini

105. **Mheshimiwa Spika**, mwaka 2007/2008 Wizara ilianzisha juhudi za kufufua na kuimarisha ushirika katika mikoa ambamo ushirika ulikuwa umekufa. Kwa mfano, katika Mkoa wa Mara Vyama vya Ushirika vingi vya mazao vilikuwa vimesinzia au vilikuwa mawakala wa makampuni binafsi kwa muda mrefu. Kutokana na kutokuwepo kwa ushirika katika Mkoa huo wakulima hupunjwa bei na makampuni binafsi. Mwaka 2007/2008 Wizara iliwahamasisha wanaushirika wa Vyama vya Msingi katika Mkoa wa Mara kukubaliana kuanzisha Chama Kikuu cha Ushirika ambacho kitaunganisha nguvu za wakulima mkoani. Vyama vya Ushirika vya Msingi 69 vilifanya mikutano mikuu na wanachama wake

walikubaliana kuunda Chama Kikuu. Matarajio yao ni kukamilisha ukusanyaji wa hisa mwezi Julai 2008 na kuwasilisha maombi ya kuandikishwa kwa chama kwa Mrajis wa Vyama vya Ushirika.

Madeni ya Wakulima

106. Mheshimiwa Spika, mwaka 2007/2008 nililiarifu Bunge lako Tukufu kwamba Serikali inakusudia kulipa madeni ya wakulima ambao walikopwa mazao yao miaka ya 1990 katika maeneo mbalimbali nchini. Nafurahi kuliarifu Bunge lako Tukufu kwamba Serikali ilitenga Shilingi bilioni 2.5 kutokana na Bajeti yake ya 2007/2008 na hatua za kuwalipa wakulima zimeanza kuchukuliwa. Wakulima watakaolipwa ni wale ambao hesabu zao zilifungwa Desemba 2004 na iliyokuwa Wizara ya Ushirika na Masoko.

Maendeleo ya Rasilimali Watu

107. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2007/2008, Wizara iliendelea kuwapandisha watumishi vyeo na kuandaa mafunzo mbalimbali kwa kuzingatia mahitaji ya Wizara. Katika mwaka huo watumishi 124 walipandishwa vyeo na watumishi 131 walithibitishwa kazini. Aidha, Wizara iliajiri watumishi wapya 330 kwa utaratibu ulioainishwa katika Sera ya Menejimenti na Ajira katika utumishi wa umma. Kazi zingine zilizotekelezwa ni pamoja na kutoa mafunzo ya kujikinga na maambukizi ya UKIMWI pamoja na kupima virusi vya UKIMWI ambapo watumishi 722 walipima, kati yao 20 walibainika kuwa na virusi vya UKIMWI.

V. MPANGO WA MWAKA 2008/2009

108. Mheshimiwa Spika, Ilani ya Uchaguzi ya CCM kwa ajili ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2005 inatambua kuwa “kilimo cha kisasa ndio msingi wa uchumi wa kisasa”. Aidha, ili kubadili kilimo chetu kiwe cha kisasa, Ilani ya Uchaguzi imeelekeza zichukuliwe hatua zifuatazo:

- i. Kufikisha kwa wakulima vijijini maarifa ya kanuni za kilimo bora kwa kutumia mbinu shirikishi na kuwaandaa wataalam wa ugani;
- ii. Kueneza matumizi ya plau za kuvutwa na wanyama na matreka;
- iii. Kuweka utaratibu wa uhakika wa upatikanaji na usafirishaji wa mbegu bora na mbolea na kuzifikisha kwa wakulima;
- iv. Kueneza matumizi ya mikokoteni ya kuvutwa na wanyama na vinu vya kisasa vya kukobolea na kusaga nafaka;
- v. Kuweka utaratibu mzuri wa mashindano ya kilimo kuanzia ngazi ya kijiji hadi tarafa;
- vi. Kuimarisha na kuboresha utaratibu wa kutoa ruzuku ya pembejeo;
- vii. Kuweka vivutio kwa wawekezaji wa mashamba makubwa;
- viii. Kuimarisha uzalishaji na tija katika skimu za umwagiliaji;
- ix. Kupunguza upotevu wa mazao (*pre and post harvest losses*) kwa kudhibiti visumbufu na kuimarisha uanzishaji wa viwanda vya usindikaji; na
- x. Kuhimiza uzalishaji wa mazao kwa kuzingatia uwezo wa ardhi na hali ya hewa (*Agro-ecological zones*).

Aidha, kuhusu maendeleo ya Ushirika, Ilani ya Uchaguzi ya CCM kwa ajili ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2005 inasisitiza kuendelea na utekelezaji wa programu ya ushirika na kuhamasisha wananchi wengi kujiunga na kuanzisha vyama vya akiba na mikopo (SACCOS) na hivyo kuwapunguzia wananchi umaskini.

109. Mheshimiwa Spika, Mpango wa mwaka 2008/2009 utatekeleza maelekezo ya Ilani ya CCM ya Uchaguzi Mkuu wa Mwaka 2005 kupitia ASDP na CRMP. Katika kutekeleza mpango huo, suala la usalama wa chakula limepewa kipaumbele maalum kutokana na tishio la upungufu wa chakula duniani.

110. Mheshimiwa Spika, kutokana na tishio hilo la upungufu wa chakula duniani mikakati mbalimbali imeanza kuchukuliwa kupitia vikao vya kimataifa. Kwa mfano, kikao cha Nne cha *Tokyo International Conference (TICAD IV)* kilichofanyika mjini Yokohama, Japan tarehe 28 hadi 30 Mei 2008, Mkutano wa Kufufua Kilimo uliofanyika tarehe 25 hadi 27 Juni 2008 mjini Tunis, Tunisia na kikao cha Wakuu wa nchi kilichofanyika Roma, Italia tarehe 3 hadi 5 Juni 2008, vilitoa tamko kuhusu usalama wa chakula na namna ya kukabiliana na kupanda kwa bei za vyakula. Vikao vyote hivyo, vilizungumzia hatua zinazotakiwa zichukuliwe kukabiliana na upungufu wa chakula duniani. Hatua hizo ni pamoja na kuwawezesha wakulima kupata mbegu bora, mbolea na masoko ya uhakika.

111. Mheshimiwa Spika, kupanda kwa bei za mazao ya chakula ndani na nje ya nchi na upungufu wa chakula uliojitokeza duniani ni fursa nzuri kwa Taifa letu kuongeza maradufu uzalishaji wa chakula kwa ajili ya matumizi ya nchi na kuuza ziada nje ya nchi. Ili kuweza kutumia fursa

hiyo, Wizara kupitia Mpango wa mwaka 2008/2009, inakusudia kutekeleza mkakati wa muda mfupi wenye kuleta matokeo ya haraka na mikakati ya muda wa kati na mrefu kama ifuatavyo.

Mkakati wa Muda Mfupi wa Kuleta Mapinduzi ya Kijani

112. Mheshimiwa Spika, kama nilivyolifahamisha Bunge lako Tukufu mwaka jana kwamba azma ya Serikali ni kuhakikisha kwamba pembejeo za kilimo zinapatikana kwa wakulima wakati wote ikiwa ni njia moja wapo ya kuleta Mapinduzi ya Kijani hapa nchini. Katika kipindi cha 2008/2009, Wizara inakusudia kutekeleza yafuatayo:

- i. Kutoa ruzuku kwa tani 130,000 za mbolea, tani 3,000 za mbegu bora, tani 2,000 za madawa ya mimea. Lengo ni kuongeza matumizi ya mbolea kutoka kilo 9 za virutubisho mwaka 2007/2008 hadi kilo 11 mwaka 2008/2009;
- ii. Kuhakikisha uzalishaji wa mbegu bora za aina mbalimbali unaboreshwa kwa kuhamasisha wakulima kuzalisha mbegu za daraja la kuazimiwa na makampuni binafsi kuzalisha mbegu. Wakala wa Mbegu za Kilimo (*Agricultural Seed Agency - ASA*) unatarajiwa kuzalisha jumla ya tani 1,000 za mbegu za msingi za mahindi, ngano, mtama, mpunga, soya, alizeti, ufuta, karanga, nyanya na bilinganya ambazo zitasambazwa kwa makampuni na wakulima;
- iii. Kutoa mafunzo kwa mawakala wa pembejeo katika wilaya 38 kwa kushirikiana na wadau mbalimbali. Aidha, mafunzo yataendelea kutolewa katika wilaya ambazo mafunzo yalianza kutolewa katika mwaka 2007/2008 ili kufikia lengo la kuwa na takriban mawakala 50 waliopatiwa mafunzo katika kila wilaya;

- iv. Kuweka malengo ya uzalishaji yanayopimika kwa kila mkoa na halmashauri za wilaya;
- v. Kuwashirikisha viongozi, wanasiasa na watendaji wa ngazi zote katika halmashauri na Taifa kuhamasisha na kusimamia kilimo;
- vi. Kusimamia na kutathimini utekelezaji wa mpango wa ruzuku ya pembejeo za kilimo;
- vii. Kusimamia utekelezaji wa sheria na kanuni za ubora wa mbolea;
- viii. Kuimarisha huduma za utafiti, ugani na ushirika;
- ix. Kujenga uwezo wa kuyahifadhi mazao ya chakula katika ngazi ya kaya na Taifa;
- x. Kuendeleza matumizi ya utaratibu wa stakabadhi za mazao ghalani katika mazao ya chakula;
- xi. Kuhimiza matumizi ya vyakula visivyotokana na nafaka, hususan mihogo, viazi, magimbi na ndizi ikiwa ni pamoja na kueneza teknolojia za usindikaji wa vyakula unaozingatia uchanganyaji wa vyakula hivyo;
- xii. Kuongeza uzalishaji na tija kutoka wastani wa tani 2 kwa hekta hadi kati ya tani 4.5 na tani 6 kwa hekta katika skimu 10 za umwagiliaji zitakazo chaguliwa. Wakulima katika skimu hizo watapatiwa mafunzo kuhusu mbinu bora za kilimo cha mpunga, matumizi bora ya maji, zana bora za kilimo, pembejeo za ruzuku na huduma za ugani;
- xiii. Kuainisha fursa zilizopo za uzalishaji wa mazao ya chakula kwa kila Wilaya kutegemea hali ya hewa (*agro-ecological zones*). Kwa mfano, mkoa ya Dodoma, Singida, Tabora, Shinyanga, baadhi ya wilaya za

Mkoa wa Mwanza hususan Magu, Kwimba na Misungwi, Mkoa wa Mara hususan wilaya za Bunda, Msoma Vijijini na Rorya, Mkoa wa Kilimanjaro husuan maeneo ya Tambarare za katika Wilaya za Same na Mwanga zinafaa kwa kilimo cha mtama na uwele. Maeneo hayo kuendelea kulima mahindi ni kuendelea kupoteza nguvu za wakulima na kuathiri usalama wa chakula. Wizara itatilia mkazo kilimo cha mahindi katika mikoa ya Nyanda za Juu Kusini, Morogoro, Manyara, Arusha na Kilimanjaro na Mara katika Wilaya ya Tarime kwa kuzingatia uwezo wa uzalishaji kikanda kama inavyonyeshwa katika **Kiambatisho Na. 3**. Ntoa wito kwa Viongozi wa Mikoa na Wilaya washirikiane na Wizara yangu katika kuwahamasisha wakulima wa maeneo hayo kuzingatia maelekezo hayo.

Mheshimiwa Spika, kutokana na hatua za muda mfupi zitakazo chukuliwa matarajio ya uzalishaji wa chakula yanatarajiwa kufikia tani milioni 11.579 mwaka 2008/2009 ikilinganishwa na tani milioni 10.782 mwaka 2007/2008 kama ilivyooneshwa kwenye **Kiambatisho Na. 4**.

MFUMO WA USAMBAZAJI WA PEMBEJEO 2008/2009

113. Mheshimiwa Spika, ili kutatua matatizo ya kutoa ruzuku ya pembejeo, kuanzia msimu wa 2008/2009, Wizara itapanua matumizi ya vocha kwa ajili ya kutoa ruzuku ya pembejeo, hususan mbolea. Utaratibu wa kutumia vocha utanza kwa awamu katika mikoa 8 yenye uwezo mkubwa wa kuzalisha mazao ya chakula, hususan mahindi. Vocha ni hati punguzo yenye thamani ya kiasi cha fedha inayotolewa kwa ajili ya kugharimia sehemu ya bei ya pembejeo za kilimo ili kumfanya mkulima apate pembejeo kwa bei nafuu. Tofauti na utaratibu ambao umekuwa ukitumika hadi sasa, vocha itawezesha ruzuku kutolewa moja kwa moja

kwa wakulima na hivyo kuondoa nafasi ya mawakala kuwadanganya wakulima. Wizara kwa kushirikiana na wadau mbalimbali imetoa utaratibu unaoainisha majukumu ya wizara, mikoa, wilaya, kamati za vijiji, mawakala wa pembejeo za kilimo, makampuni ya pembejeo na ya benki. Aidha, maandalizi ya vocha na mawakala yanaendelea. Wizara pia itatoa mafunzo kwa watendaji wa mikoa, wilaya na vijiji kuhusu majukumu yao wakati wa utekelezaji wa utaratibu wa vocha. Vilevile, Wizara itaingia mkataba na Benki ya NMB kwa ajili ya kuwawezesha mawakala wa pembejeo kununua na kusambaza pembejeo kwa wakulima.

114. Mfumo wa vocha utaweka vigezo vitakavyotumika kuchagua wakulima kama ifuatavyo: mkulima awe ni mkazi na mwenye shamba linalolimwa; awe tayari kupokea na kuzingatia ushauri wa kitaalam, na kuchangia sehemu ya gharama za pembejeo. Baada ya majina kuteuliwa yatapitiwa na Serikali ya kijiji na yatahakikiwa na Mkutano Mkuu wa Kijiji. Wakulima watakaotambuliwa watapewa vocha na uongozi wa kijiji kwa ajili ya kununua pembejeo zinazostahili.

Mikakati ya Muda wa Kati na Mrefu

115. Mheshimiwa Spika, katika muda wa kati na mrefu , msisitizo utawekwa katika maeneo yafuatayo:

- i. Kuongeza uzalishaji na matumizi ya pembejeo, hususan mbolea na mbegu bora, upatikanaji wa matrekta na zana zinazokokotwa na wanyamakazi na ujenzi wa viwanda vya mbolea, zana na madawa;
- ii. Usindikaji wa mazao ya kilimo katika viwanda vya kati na vikubwa utatiliwa mkazo kwa nia ya kuongeza thamani ya mazao ya kilimo. Wizara itahamasisha uwekezaji wa ndani na nje katika kilimo cha kibiashara na kuimarisha vyama vya ushirika

- iii. Kuongeza uzalishaji kwenye skimu za umwagiliaji 40 kwa kutoa mafunzo kwa wakulima kuhusu mbinu bora za kilimo cha mpunga, matumizi bora ya maji na kupatiwa pembejeo zenye ruzuku, huduma za ugani na zana za kilimo;
- iv. Kuhimiza utafiti unaozingatia uzalishaji wa mazao ya chakula yanayostahimili ukame au kukomaa haraka na mbinu za kukabiliana na tabianchi na uharibifu wa mazingira kwa ujumla; na
- v. Kuanzisha Benki ya Maendeleo ya Kilimo Kwa kushirikiana na Wizara ya Fedha na Uchumi.

Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo (*Agricultural Sector Development Programme*)

116. Mheshimiwa Spika, mwaka 2008/2009, utakuwa ni mwaka wa tatu wa kutekeleza Programu ya kuendeleza Sekta ya Kilimo (*Agricultural Sector Development Programme – ASDP*) unaotekelezwa katika Wilaya zote za Tanzania Bara. Mradi Shirikishi wa Maendeleo ya Kilimo na Uwezeshaji (*Participatory Agricultural Development and Empowerment Project – PADEP*) na Mradi wa Uwekezaji katika Sekta ya Kilimo Wilayani (*District Agricultural Investment Project – DASIP*) ni sehemu ya utekelezaji wa ASDP.

117. ASDP ni programu inayotekeleza sera ya kupeleka madaraka kwa wananchi (*Decentralization by Devolution- D by D*) kwa kupeleka karibu asilimia 75 ya rasilimali za sekta ya kilimo wilayani na vijijini. Utekelezaji wa ASDP katika ngazi ya wilaya unafanyika kwa kupitia DADPs. Ili kutekeleza sera hiyo, mwaka 2008/2009, halmashauri zilipatiwa maelekezo ya kiasi cha fedha ambazo zitatengwa kwa kila halmashauri ili zitumie maelekezo hayo katika matayarisho ya mipango na

bajeti zao kwa mwaka 2008/2009 na kujadiliwa na kamati ya fedha ya halmashauri husika na hatimaye kupitishwa na Baraza la Madiwani. Hivyo, bajeti za mikoa zimetengewa jumla ya Shilingi bilioni 58.887 zitakazopelekwa kwenye halmashauri kutokana na fedha za Mfuko wa Pamoja wa ASDP. Kati ya fedha hizo, Shilingi bilioni 53.892 zikiwa ni fedha za nje na Shilingi bilioni 4.998 zikiwa ni fedha za ndani. Kupitia PADEP zitapelekwa Shilingi bilioni 5.885 na kupitia DASIP zitapelekwa Shilingi bilioni 16.514. Aidha, Sekretariati za mikoa nazo zimetengewa jumla ya Shilingi milioni 148.665 kwa ajili ya kusimamia na kuratibu utekelezaji wa DADPs.

118. Mheshimiwa Spika, Wizara za Sekta ya Kilimo zimetengewa Shilingi bilioni 18.278 na kati ya fedha hizo, Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika imetengewa Shilingi bilioni 10.31 kwa ajili ya kuboresha utoaji wa huduma za utafiti, ugani na zana za kilimo, ukarabati wa vyuo vya kilimo, usalama wa chakula, sensa ya kilimo na mifugo, sheria na uratibu. Aidha, ili kuzijengea halmashuri za wilaya uwezo wa kusimamia na kuratibu utekelezaji wa DADPs, Wizara za Sekta ya Kilimo zitatekeleza kazi zifuatazo:

- i. Kuimarisha timu ya Taifa ya wawezeshaji (*National Facilitation Team*) kwa kuongeza idadi yao, kuifanya iwe ya kudumu na kuwajengea uwezo zaidi wa uwezeshaji (*Facilitation Skills*); na
- ii. Kuimarisha timu za wawezeshaji za wilaya na kata (*District and Ward Facilitation Teams*) kwa kuzifundisha namna ya kuandaa michanganuo ya miradi ya uwekezaji (*investment proposals*) iliyoibuliwa kupitia DADPs. Aidha, uimarishaji wa timu hizo utazingatia pia uibuaji na utekelezaji wa miradi ya kuongeza

uzalishaji wa mazao ya chakula ili kuongeza uwezo wa kukabiliana na changamoto au fursa za upatikanaji wa mazao hayo.

Mradi wa Uwekezaji Katika Sekta ya Kilimo Wilayani

119. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2008/2009, Wizara kupitia mradi wa DASIP itaendelea kuzijengea uwezo Halmashauri za Wilaya 28 zinazotekeleza mradi na kuwezesha jamii kuibua, kupanga na kutekeleza Mipango ya Maendeleo ya Kilimo ya Wilaya (DADPs). Aidha, mafunzo mbalimbali yatatolewa kwa wakulima na wataalamu wa kilimo na mifugo kwa lengo la kuwajengea uwezo wa kuwasaidia kutumia fursa walizonazo kuendeleza kilimo na ufugaji bora. Mafunzo kuhusu uimarishaji wa Vyama vya Akiba na Mikopo pamoja na kuendeleza masoko ya mazao ya kilimo na mifugo pia yatatolewa.

Mradi Shirikishi wa Maendeleo ya Kilimo na Uwezesaji

120. Mheshimiwa Spika, kazi muhimu zitakazotekelezwa mwaka 2008/2009 ni pamoja na: kuendelea kuwezesha utekelezaji wa miradi iliyoibuliwa ya jamii na vikundi vya wakulima katika wilaya za awamu ya tatu; kugharamia ukamilishaji wa utayarishaji wa rasimu ya muswada wa sheria ya mbolea na kanuni zake; kuandaa machapisho na kumbukumbu mbalimbali (*documentation*) kuhusu mchakato, uzoefu na changamoto katika utekelezaji wa shughuli za maendeleo ya kilimo na mifugo; kuwezesha vituo vya utafiti katika kanda saba za utafiti kufikisha teknolojia zilizotolewa kwa wakulima na wafugaji; kuandaa taarifa ya kukamilisha utekelezaji wa mradi (*Project implementation completion report*); kufanya tathmini ya mwisho ya mradi (*Terminal evaluation*); na kufanya tathmini ya athari ya mazingira.

Zana za Kilimo

121. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2008/2009, Wizara itahimiza matumizi ya zana bora zikiwemo zana zinazokokotwa na wanyamakazi, matrekta madogo ya mkono “*power tillers*” na matrekta makubwa. Mafunzo kuhusu matumizi ya zana bora za kilimo yatafanywa kwa wataalamu wakufunzi 200 kutoka katika mikoa 14 ya Shinyanga, Mwanza, Mara, Tabora, Singida, Dodoma, Morogoro, Iringa, Mbeya, Rukwa, Mtwara, Arusha, Manyara na Kilimanjaro ili waweze kutoa mafunzo hayo kwa wakulima vijijini. Zana zitakazohusika ni pamoja na majembe ya palizi yanayokokotwa na wanyamakazi, “*Magoye ripper*”, mashine za kupanda, matrekta madogo ya mkono na mashine za kupandikiza mpunga. Aidha, Wizara itatoa mafunzo kuhusu matumizi ya mashine ndogo za usindikaji wa muhogo, korosho, mtama na ukamuaji wa mafuta kwa wataalam wakufunzi katika mikoa ya Lindi, Mtwara, Morogoro, Singida, Manyara na Pwani.

122. Mheshimiwa Spika, Wizara itafanya tathmini ya kina kuhusu mahitaji ya mashine na zana za kilimo kulingana na uwezo na mahitaji katika kanda saba nchini na kuanzisha mfumo wa ukusanyaji, utunzaji na usambazaji wa takwimu za zana za kilimo ili kurahisisha uandaaji wa mipango ya maendeleo. Aidha, Wizara itaandaa mwongozo wa kutumia zana za kilimo kibiashara pamoja na kutoa ushauri na utaalam katika halmashauri za wilaya ikiwa ni pamoja na kuhamasisha ulimaji wa mashamba katika eneo moja (*block farming*) ili kuongeza ufanisi wa matumizi ya zana za kilimo, huduma za ugani, matumizi bora ya ardhi, udhibiti wa visumbufu, matumizi mazuri ya vyama vya Akiba na Mikopo (SACCOS) na hivyo kuongeza uzalishaji na tija katika kilimo.

Mfuko wa Pembejeo na Zana za Kilimo

123. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2008/2009, Mfuko umetengewa jumla ya Shilingi bilioni 3 kwa ajili ya kutoa mikopo ya kununulia na kusambaza pembejeo na zana bora za kilimo. Aidha, Mfuko unategemea kukusanya kiasi cha Shilingi bilioni 4.7, hivyo kuwa na jumla ya Shilingi bilioni 7.7 ambazo zitatumika kutolea mikopo. Mikopo itakayotolewa ni ya matrekta madogo 107, matrekta makubwa mapya 124, zana za kukokotwa na wanyamakazi na zana ndogondogo za kilimo 104, tani 1,750 za mbolea, tani 40 za mbegu bora na lita 15,500 za madawa ya mimea na mifugo. Vilevile, mfuko utaendelea kukusanya madeni pamoja na kuuza dhamana za wadaiwa sugu.

Huduma za Ugani

124. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2008/2009, Wizara kwa kushirikiana na Ofisi ya Waziri Mkuu, Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa imepanga kuimarisha huduma za ugani kwa kutekeleza kazi zifuatazo:

- i. Kuboresha uenezaji wa teknolojia katika kilimo kwa kutumia mbinu shirikishi jamii;
- ii. Kutambua na kusajili watoa huduma binafsi za ugani katika halmashuri kwa lengo la kuwatumia na kuwasimamia katika kupanua wigo wa kutoa huduma za ugani kwa wakulima;
- iii. Kuandaa na kusambaza teknolojia bora za kilimo kwa njia ya redio, runinga, mabango, vijitabu na magazeti kwa lengo la kufikisha habari na maarifa kwa wakulima;

- iv. Kuratibu na kusimamia maadhimisho ya Sikukuu ya Wakulima Nanenane, Siku ya Chakula Duniani na Mashindano ya Kilimo kama mkakati wa kuhamasisha wakulima matumizi ya kueneza teknolojia za kilimo; na
- v. Kufuatilia na kutoa ushauri wa kitaalam wa kuendesha huduma za ugani katika Mamlaka za Serikali za Mitaa nchini kama njia ya kudumisha viwango vya utoaji wa huduma hizo.

125. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2008/2009, Wizara kwa kushirikiana na TAMISEMI itatoa mafunzo kwa vijana tarajali na kutoa ajira kwa wahitimu hao ili kukabiliana na upungufu wa wataalam wa ugani. Lengo ni kuajiri wataalam 11,703 ifikapo mwaka 2010/2011 kwa wastani wa watumishi 2,500 kila mwaka. Wizara itaongeza uwezo wa vyuo vya mafunzo kwa wataalam wa kilimo nchini kwa kukamilisha ujenzi na ukarabati wa vyuo hivyo ili kuwawezesha wanafunzi wa bweni 3,000 kujiunga na vyuo vya kilimo, kuajiri wakufunzi 100 pamoja na kununua vifaa vya maabara na karakana muhimu kwa ajili ya mafunzo ya kilimo kwa vitendo.

Utafiti wa Kilimo na Mafunzo

126. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2008/2009, Wizara itaendelea kufanya utafiti ili kupata teknolojia sahihi zinazokidhi mahitaji ya kilimo na kuhakikisha kwamba matokeo ya utafiti yanawafikia wakulima kwa kufanya kazi zifuatazo:-

- i. Kutathmini aina za mbegu mpya za mazao zenye tija kubwa, kustahimili ukame, ukinzani dhidi ya magonjwa na visumbufu

vya mimea na zinazokidhi viwango vya ubora na matakwana ya walaji;

- ii. Kuimarisha mahusiano kati ya watafiti na wadau wakiwemo wagani na wakulima kwa kuanzisha kitengo kipya cha kiungo (*Zonal Information and Education Liason Unit -ZIELU*) katika makao makuu ya kanda za kilimo;
- iii. Kuanzisha na kuendesha mifuko ya utafiti ya kanda itakayosimamiwa na wadau;
- iv. Kubuni na kutathmini mbinu shirikishi za udhibiti visumbufu na magonjwa ya mimea na mazao na kutathmini madawa asilia na ya viwandani yanayofaa kutumika bila kuathiri mazingira;
- v. Kuhifadhi na kuzalisha mbegu mama za mazao ya jamii za nafaka, mikunde, mbegu za mafuta na mazao ya mizizi; na
- vi. Kutathmini viwango vya matumizi ya mbolea kwa madhumuni ya kutoa mapendekezo ya viwango kulingana na hali ya udongo, hewa na aina ya zao linalozalishwa katika eneo husika.

Usindikaji wa Mazao ya Kilimo

127. Mheshimiwa Spika, Wizara itawajengea uwezo wataalam wa kilimo wa halmashauri za wilaya kwa kuwapatia mafunzo ya teknolojia za usindikaji wa mazao ya chakula, hususan yale ya nafaka, mikunde, muhogo, mboga na matunda. Aidha, mafunzo ya utayarishaji na matumizi ya mazao ya mtama, muhogo, mboga na matunda yatatolewa kwa lengo la kupanua matumizi ya mazao hayo katika kuongeza uhakika wa chakula. Ili kuongeza soko na kupanua matumizi ya zao la muhogo, Wizara kwa

kushirikiana na sekta binafsi itawahamasisha wasindikaji wa mazao ya nafaka kuchanganya muhogo na nafaka kama vile mahindi na mtama.

Hifadhi ya Udongo na Matumizi Bora ya Ardhi

128. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2008/2009, Wizara itakamilisha Mpango Kabambe wa Taifa wa Matumizi Bora ya Ardhi ya Kilimo na Hifadhi ambao utakuwa msingi wa upangaji na usimamizi wa matumizi ya ardhi ya kilimo. Aidha, Wizara itandaa utaratibu na sheria zitakazoweza kutenga na kulinda ardhi kwa ajili ya kilimo, mifugo na makazi na kutoa miongozo ya teknolojia sahihi za utunzaji wa ardhi katika maeneo ya mabonde ya kilimo cha umwagiliaji. Kazi zingine zitakazofanyika ni kuweka mipaka na kupata hati miliki za ardhi katika maeneo yanayomilikiwa na Serikali yaliyo chini ya usimamizi wa Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika kwa mfano mashamba ya mbegu mama, maeneo ya vyuo vya Utafiti na Mafunzo ya Kilimo, maeneo ya kutunza nasaba za mboga, maua na matunda ili kudhibiti uvamizi unaofanywa katika maeneo hayo.

Udhibiti wa Visumbufu vya Mimea na Mazao

129. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2008/2009, Wizara itaimarisha uwezo wake wa kusimamia utekelezaji wa Sheria ya Afya ya Mimea kwa kutoa mafunzo kwa wakaguzi ili wasimamie ipasavyo utekelezaji wa sheria hiyo kwa ufanisi zaidi. Aidha, itatoa huduma ya karantini ya mimea na mazao ili kulinda mazao dhidi ya visumbufu kutoka maeneo mengine duniani. Itasimamia ubora wa afya ya mimea na mazao yanayosafirishwa nchini ili kukidhi viwango vya ubora unaotakiwa na masoko ya nje. Wizara pia itadhibiti milipuko ya visumbufu vya mimea na mazao kama itakavyojitokeza. Vilevile, Wizara itahamasisha wakulima kuanzisha au

kuendeleza matumizi ya mbinu ya udhibiti husishi wa visumbufu vya mimea kama njia endelevu na salama.

Uzalishaji wa Mazao Makuu ya Biashara

130. Mheshimiwa Spika, Wizara kupitia Bodi za Mazao makuu ya biashara ambayo ni Pamba, Chai, Tumbaku, Sukari, Pareto, Korosho, Kahawa na Mkonge itasimamia utekelezaji wa Sheria, Kanuni na Miongozo inayosimamia uzalishaji na biashara ya mazao hayo makuu nchini. Ili kuhakikisha tija na uzalishaji wa mazao hayo inaongezeka kwa mujibu wa malengo ya kitaifa, kimkoa na kiwilaya, Wizara itahakikisha kila mkoa na Halmashauri zinazozalisha mazao hayo, zinawahamasisha wadau wa mazao kuibua miradi ya kuzalisha miche na mbegu bora na usindikaji kwa ajili ya kuongeza uzalishaji, tija na ubora wa mazao hayo. Malengo hayo ni kama yanavyoonyeshwa kwenye **Kiambatisho Na. 5.** Aidha, Wizara itakamilisha uanzishwaji wa Bodi ya Nafaka na Mazao Mchanganyiko.

131. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2008/2009, Wizara itaratibu uzalishaji wa mazao makuu ya biashara kama ifuatavyo:-

Pamba

Uzalishaji wa pamba katika msimu wa 2008/2009 unatarajiwa kuongezeka kutoka tani 200,662 mwaka 2007/2008 hadi tani 432,000. Ongezeko hilo litatokana na wakulima kuongeza maeneo ya kilimo cha pamba, kuzingatia kanuni za kilimo bora, upatikanaji wa uhakika wa pembejeo za uzalishaji, hususan viuatilifu na mbegu bora za pamba.

Ili kuhakikisha wakulima wanapata bei nzuri na soko la uhakika la pamba wanayozalisha, Wizara itawahimiza wakulima wa pamba kuuza pamba

yao kupitia utaratibu wa Stakabadhi za Mazao Ghalani. Uzoefu uliopatikana katika utekelezaji wa utaratibu huo uliofanyika kwa majaribio na kwa mafanikio katika Mkoa wa Manyara na katika Vyama vya Msingi 16 vya mkoa wa Shinyanga utatumika katika kuuneza utaratibu huo katika Vyama vyote vya Msingi vya zao la pamba katika mikoa ya Shinyanga, Mwanza, Mara na Manyara. Lengo ni kuhakikisha pamba yote inayozalishwa nchini inanunuliwa chini ya utaratibu huo wa Stakabadhi za Mazao Ghalani hivyo kumpatia mkulima fursa ya kupata bei nzuri na ya uhakika zaidi. Aidha, pamoja na kuanza utaratibu wa vocha katika ununuzi wa pamba, Wizara bado inasisitiza kwamba Halmashauri za wilaya zisitoze ushuru wa zaidi ya asilimia tano ya bei ya mkulima na kuruhusu ushindani katika ununuzi ili kumuongezea mkulima kipato.

Tumbaku

Uzalishaji wa tumbaku katika msimu wa 2008/2009 unatarajiwa kuongezeka kutoka tani 57,454 mwaka 2007/2008 hadi tani 88,000. Ongezeko hilo litatokana na wakulima kuongeza tija na uzalishaji kwa kupanua maeneo ya kilimo, kuzingatia kanuni bora za kilimo cha tumbaku kutokana na bei nzuri ya zao iliyopatikana katika msimu wa 2007/2008, hususan baada ya wakulima kupata malipo ya pili. Aidha, itahakikisha wakulima wote wanaozalisha tumbaku na vituo vyote vya ununuzi vinasajiliwa na ununuzi unafanyika na wakulima wanapata malipo ya haki kulingana na madaraja na ubora wa tumbaku.

Sukari

Uzalishaji wa sukari katika mwaka 2008/2009 unatarajiwa kuongezeka kutoka tani 265,434 mwaka 2007/2008 hadi tani 316,000. Ongezeko la

uzalishaji litatokana na kuongezeka kwa tija na uzalishaji kutokana na ongezeko la matumizi ya mbegu bora, kuwajengea uwezo wakulima wadogo kudhibiti visumbufu vya zao la miwa, mafunzo ya kilimo bora cha miwa na kupanuliwa kwa uwezo wa uzalishaji katika viwanda vya sukari. Aidha, utaratibu wa kilimo cha *block farming* ulioanza kutekelezwa katika maeneo ya Kilombero na Kagera unategemewa kuongeza ufanisi katika uzalishaji wa miwa katika maeneo hayo. Wizara kupitia Bodi ya Sukari itatekeleza mradi wa kuendeleza zao la Sukari nchini wenye lengo la kuongeza ufanisi katika uzalishaji ili sukari ya Tanzania ifikie viwango vya ubora unaotakiwa katika soko la Ulaya. Mradi mwingine unaotekelezwa na Bodi ya Sukari kupitia ufadhili wa CFC unalenga kutoa aina bora za miwa yenye tija zaidi.

Pareto

Uzalishaji wa pareto katika msimu wa 2008/2009 unatarajiwa kuongezeka kutoka tani 2,300 mwaka 2007/2008 hadi tani 3,000. Kiwango hicho cha uzalishaji kitafikiwa kutokana na kuongezeka kwa tija katika pareto iliyopandwa katika misimu ya 2005/2006 na 2006/2007 ambapo tija kwa hekta inategemewa kuongezeka hadi kilo 500 za maua ya pareto. Ili kufanikisha hilo, Wizara kupitia Bodi ya Pareto, sekta binafsi na vyama vya wakulima itaendelea kuratibu uzalishaji na usambazaji wa miche bora ya pareto kwa wakulima. Aidha, Wizara itawahimiza wakulima wa pareto kujiunga katika vikundi vya uzalishaji na vyama vya ushirika ili kuongeza ufanisi katika kuwafikishia wakulima teknolojia bora za uzalishaji wa pareto, uhakika wa upatikanaji wa masoko na bei nzuri.

Korosho

Uzalishaji wa korosho katika msimu wa 2008/2009 unatarajiwa kuongezeka kutoka tani 99,107 mwaka 2007/2008 hadi tani 120,000. Ongezeko hilo litafikiwa kutokana na wakulima kuzingatia kanuni bora za

kilimo cha korosho, hususan udhibiti wa visumbufu vya korosho ukiwemo ugonjwa wa ubwiri unga na utunzaji wa mashamba kutokana na bei nzuri na soko la uhakika walilopata wakulima wa korosho katika msimu wa 2007/2008. Aidha, ruzuku ya pembejeo inayotolewa kwenye viuatilifu vya korosho inatoa mchango mkubwa katika kuwahamasisha na kuwawezesha wakulima kununua viuatilifu vya kudhibiti visumbufu vya korosho.

Bodi ya Korosho itaratibu uzalishaji na usimamizi wa Sheria na Kanuni za zao la korosho. Ili kutekeleza jukumu hilo kwa ufanisi zaidi Bodi imepanga kuajiri wataalam 29 na kuwaweka katika maeneo ya uzalishaji wa korosho katika mikoa ya Mtwara, Ruvuma, Lindi, Tanga na Pwani. Utaratibu wa kutumia madaraja katika ununuzi wa korosho (*cutting test*) utatumika katika maeneo yote yanayozalisha korosho. Bodi itaratibu usambazaji wa kilo 20,000 za mbegu bora za korosho na miche 500,000 iliyozalishwa kwa kushirikiana na sekta binafsi. Aidha, itaratibu usindikaji wa tani 50,000 za korosho. Bodi itaendelea na utangazaji wa korosho ya Tanzania nje ya nchi kama vile Afrika ya Kusini, Misri na Namibia.

Mkonge

Uzalishaji wa mkonge katika msimu wa 2008/2009 unatarajiwa kuongezeka kutoka tani 33,000 mwaka 2007/2008 hadi tani 40,000. Ongezeko hilo litatokana na kuanza kuvunwa kwa mkonge uliopandwa mwaka 2004/2005 katika mashamba yaliyofufuliwa na katika maeneo ya Mikoa ya Kanda ya Ziwa. Bodi ya Mkonge itahamasisha kilimo cha mkonge, hususan kwa wakulima wadogo. Aidha, Bodi itaratibu ukamilishaji wa kazi za kuunganisha umeme unaozalishwa kwa kutumia mtambo wa *bio-gas* katika gridi ya Taifa. Vilevile, itakamilisha uandaaji

wa mitambo ya kuzalisha bidhaa nyingine zinazotokana na zao la mkonge, hususan karatasi, *bio-ethanol*, *inulin* na kemikali za viwandani.

Chai

Uzalishaji wa zao la chai katika mwaka 2008/2009 unatarajiwa kuongezeka kutoka tani 34,165 mwaka 2007/2008 hadi tani 37,000. Kiwango hicho cha uzalishaji kitatokana na kuanza uzalishaji kutoka mashamba yaliyofanyiwa ukarabati na kuzibwa mapengo kuanzia mwaka 2003/2004 hadi 2005/2006, hususan katika Wilaya za Njombe, Mufindi, Korogwe, Lushoto, Kagera na Tukuyu. Pia ukarabati wa barabara katika baadhi ya maeneo ya chai utasaidia kuokoa chai ambayo inaharibika bila kufikishwa viwandani. Aidha, wakulima wataendelea kuhamasishwa kutumia pembejeo katika uzalishaji wa chai na kuzingatia kanuni za kilimo bora. Wizara kupitia Bodi ya Chai na Wakala wa Wakulima Wadogo wa Chai itaratibu uzalishaji wa miche bora milioni 10 ya chai na kuisambaza kwa wakulima.

Vilevile Bodi itawasajili wakulima wa chai, itakagua viwanda vya kukaushia chai na viwanda vya kutengeneza majani ya chai. Lengo ni kuhakikisha, chai ya Tanzania inakuwa na ubora wa kuiwezesha kushindana kwa ufanisi katika soko la ndani na nje ya nchi.

Kahawa

Uzalishaji wa zao la kahawa katika mwaka 2008/2009 unatarajiwa kuongezeka kutoka tani 41,764 mwaka 2007/2008 hadi tani 50,000. Kiwango hicho cha uzalishaji kitafikiwa kutokana na kuingia mzunguko wa juu wa uzalishaji wa mmea wa kahawa. Aidha, Wizara kupitia Bodi ya Kahawa na TaCRI itaratibu uzalishaji wa miche bora milioni 10 ya kahawa na kuisambaza kwa wakulima. Sehemu kubwa ya miche hiyo itazalishwa chini ya utaratibu wa ruzuku. Wizara itawahamasisha wakulima kujiunga katika vikundi na vyama vya Ushirika ili iwe rahisi

kuwapelekea teknolojia za kilimo bora na taarifa za masoko ya kahawa kwa ufanisi zaidi.

Uzalishaji wa Mazao ya Bustani na Kilimo cha Mkataba

132. Mheshimiwa Spika, kutokana na mchango wa mazao ya bustani katika kuongeza pato la ndani na nje ya nchi, katika mwaka 2008/2009, Wizara itatoa mafunzo kwa wataalam kuhusu uzalishaji bora wa mazao ya bustani hususan matunda, vikolezo, mboga na maua kulingana na mahitaji ya soko la ndani na nje ya nchi. Bustani za serikali zitaendelea kutunza nasaba na kuzalisha vipando bora vya mazao ya bustani kwa ajili ya wakulima. Wizara itahimiza uwekaji kipaumbele katika Mipango ya Maendeleo ya Kilimo ya Wilaya (*Districts Agricultural Development Plans-DADPs*) uzalishaji wa mazao ya bustani kulingana na uwezo wa kiekolojia (*agro-ecological potentiality*) katika maeneo husika. Aidha, sekta binafsi itahamasishwa kuwekeza katika viwanda vya kusindika mazao ya bustani ili kuyaongezea thamani na kuwa na uhakika wa soko.

133. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2008/2009, Wizara itaendelea na uandaaji wa mwongozo wa kilimo cha mazao nishati. Aidha, Wizara itafanya uchambuzi na kuainisha maeneo yanayofaa kwa ajili ya kilimo cha mazao nishati kwa ajili ya wawekezaji wanaotaka kulima mazao hayo. Maeneo yote yanayofaa kwa kilimo cha mazao ya chakula **hayatatumika** kuzalisha mazao nishati.

134. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2008/2009, Wizara itaendelea kuhimiza utaratibu wa kilimo cha mkataba kwa mazao yanayozalishwa nchini kwa lengo la kumhakikishia mkulima soko la mazao yake na pia kukidhi mahitaji ya ubora wa mazao katika soko. Aidha, Wizara itatoa

mafunzo kwa wataalamu juu ya manufaa ya kilimo cha mkataba katika maeneo yanayofuata utaratibu wa kilimo hicho.

Usalama wa Chakula na Hifadhi ya Mazao

135. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2008/2009, Wizara itaendeleza mpango wa kuzijengea uwezo Halmashauri za Wilaya wa kuibua miradi inayolenga kutatua matatizo ya upungufu wa chakula kupitia DADPs kwa kutoa mafunzo kwa timu za wawezeshaji wa Halmashauri za Wilaya. Mafunzo hayo yatahusu masuala mchanganyiko ya Usalama wa Chakula, matumizi ya teknolojia za *Geographical Information System (GIS)*, *Geographical Positioning System (GPS)*, ukusanyaji wa takwimu na taarifa za mvua na hali ya mazao mashambani, teknolojia za usindikaji wa mazao ya nafaka, mikunde, mizizi na matumizi ya teknolojia za kuhifadhi mazao ya chakula.

136. Wizara itafanya tafiti maalum zitakazochangia kuongeza uwezo wa kubuni mikakati ya kuboresha usalama wa chakula, hususan mikakati wa kukabiliana na athari za mabadiliko ya tabianchi kwenye usalama wa chakula. Aidha, Wizara itaendelea kuimarisha uwezo wake katika kuratibu hali ya uzalishaji wa mazao ya chakula nchini. Wizara pia itaendelea kufanya savei mbalimbali za utabiri wa uzalishaji wa mazao ya chakula ili kubaini hali ya chakula nchini na hatua za kuchukuliwa. Vilevile, Wizara kwa kushirikiana na wadau itafanya tathmini za kina katika maeneo yatakayobainika kuwa na upungufu wa chakula na kuishauri serikali kuchukua hatua zinazostahili kwa kuzingatia maslahi ya wazalishaji na walaji.

Hifadhi ya Chakula ya Taifa

137. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2008/2009, NFRA imepanga kununua tani 100,000 za mahindi na tani 5,000 za mtama zenye thamani ya Shilingi bilioni 31.0. Kiasi hicho cha nafaka kinakusudiwa kununuliwa kutoka hapa nchini. Kazi zingine zitakazotekelezwa na NFRA ni pamoja na ununuzi wa magunia, maturubai, dawa za kuhifadhia nafaka na ukarabati wa maghala. NFRA pia itahamisha nafaka kutoka kanda zake zenye ziada na kuzipeleka kwenye kanda zenye upungufu.

Maendeleo ya Ushirika

138. Mheshimiwa Spika, Wizara itaendelea kuratibu utekelezaji wa Programu ya Mageuzi na Modenaizesheni ya Ushirika. Katika mwaka 2008/2009, Wizara itaratibu uimarishaji wa vyama vya ushirika wa pamba, korosho na tumbaku kwa kuvijengea uwezo kiutawala na kuwahudumia wanachama katika kuwapatia masoko ya uhakika ya mazao, hususan kupitia utaratibu wa stakabadhi za mazao ghalani na kuwawezesha kupata pembejeo za uzalishaji. Aidha, Wizara itasambaza miongozo ya uendeshaji wa Vyama vya Ushirika ili itumike kuweka mifumo na taratibu makini za uongozi na uendeshaji.

139. Mheshimiwa Spika, Wizara itasimamia utekelezaji wa sheria ya ushirika ili kulinda maslahi na haki ya wanaushirika nchini. Ili kutekeleza hilo, itaimarisha uwezo wake wa ukaguzi wa Vyama vya Ushirika kuanzia ngazi ya kitaifa yaani Shirikisho la Vyama vya Ushirika Tanzania na SCCULT na muungano wa vyama vikuu na vyama vya ushirika vya msingi. Aidha, Wizara itatoa mafunzo kwa viongozi na watendaji ili kuimarisha uendeshaji wa Vyama husika na uwajibikaji; kutoa mafunzo na vitendea kazi kwa maafisa ushirika wa mikoa na wilaya; kuunganisha

Vyama vya Ushirika vilivyodhaifu kiuchumi kwa lengo la kupata Vyama imara kiuchumi vinavyoweza kutoa huduma bora kwa wanachama wake na kuviwezesha Vyama vya Ushirika kupata mikopo ya benki ili kuboresha na kuimarisha utekelezaji wa majukumu yao.

Kuhuisha na Kurekebisha Sheria

140. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2008/2009, Wizara itakamilisha maandalizi ya Sera ya Kilimo na itaendelea kuandaa na kufanya mapitio ya sheria na kanuni za sekta ya kilimo ili kuhakikisha zinakidhi mahitaji ya sasa au malengo ya kutungwa kwa sheria na kanuni hizo. Aidha, Wizara itaandaa mwongozo wa utekelezaji wa sera ya kilimo ambao utajumuisha majukumu ya kila mtekelezaji. Vilevile, Wizara itakamilisha mchakato wa kuandaa muswada wa sheria ya kutambua, kuweka mipaka na kulinda ardhi ya kilimo kwa kuzingatia mahitaji ya sasa na ya baadaye. Sheria hiyo itahusisha pia kuratibu na kusimamia kilimo cha mkataba (*contract farming*), huduma za Ugani (*extension services*) na kilimo cha umwagiliaji. Aidha, Wizara itafanya marekebisho ya Sheria ya Mfuko wa Taifa wa Pembejeo za Kilimo (*Agricultural Inputs Trust Fund*) ya mwaka 1994 kwa madhumuni ya kuimarisha utendaji wa Mfuko katika kusimamia utaratibu wa utoaji wa mikopo kwa ajili ya pembejeo na Hati ya Makubaliano Rasmi (*Memorandum of Understanding - MoU*) kati ya Serikali na Vituo binafsi vya utafiti kwa lengo la kulinda maslahi ya taifa katika shughuli za utafiti na matumizi ya matokeo ya utafiti.

Maendeleo ya Rasilimali Watu

141. Mheshimiwa Spika, katika mwaka 2008/2009, Wizara itaajiri watumishi 105 ili kuongeza nguvu kazi katika utoaji wa huduma na kupandisha vyeo watumishi 313 katika madaraja mbalimbali. Aidha,

Wizara itaendelea kutoa elimu kwa watumishi kuhusu mbinu za kujikinga na maambukizi ya UKIMWI, kupima virusi vya UKIMWI na kutathmini hali ya UKIMWI katika Wizara na Taasisi zake ili kutoa elimu juu ya utayarishaji na usindikaji wa vyakula vyenye virutubisho kwa wanaoishi na virusi vya UKIMWI. Vilevile, Wizara itaendelea kutoa elimu kwa wataalam wa Halmashauri na wakulima kuhusu utayarishaji na matumizi ya mazao ambayo yana virutubisho muhimu katika kusaidia kuongeza kinga ya mwili katika kupambana na UKIMWI. Mafunzo kuhusu namna ya kuzingatia sera ya jinsia katika upangaji na utekelezaji wa shughuli mbalimbali za kilimo pia yatatolewa kwa watumishi 50. Wizara itaendelea kutekeleza Mkakati wa Taifa wa Kudhibiti Rushwa pamoja na Mpango Mahsusi wa kisekta (*National Anti-Corruption Strategy and Action Plan - NACSAP*) wa 2006 – 2010.

142. Mheshimiwa Spika, Wizara itatekeleza Programu ya Kuboresha Utumishi wa Umma, Awamu ya Pili (*Public Sector Reform Program II - PSRP II*) ambayo inalenga kuboresha utendaji kazi wa wizara kwa kuanzisha mfumo wa Serikali Mtandao (*e-Government*) ili kuimarisha na kurahisisha utoaji wa huduma na uwazi kwa wadau mbalimbali wa wizara. Aidha, wizara itapanua mtandao (*Local Area Network-LAN*) kwa kuunganisha kanda tatu za utafiti kwenye mtandao wa Wizara (*LAN/WAN*) ili kuwasiliana na watumishi walio nje ya makao makuu ya wizara kwa lengo la kuboresha mawasiliano na utendaji. Vilevile, mtandao utakaowaunganisha watumishi ndani (*intranet*) ya Wizara bila kuingiliwa na watumiaji wa nje utawekwa. Mtandao huo utasaidia kuboresha utawala na ubadilishanaji wa habari ndani ya Wizara ili kuongeza utoaji wa maamuzi ya haraka, hivyo kuongeza ufanisi; kuboresha mfumo wa kumbukumbu za kiutumishi na kiutendaji ambazo

zitasaidia upatikanaji haraka wa taarifa ili kupunguza malalamiko kutoka kwa wateja. Aidha, Wizara itatoa mafunzo ya Mfumo wa Wazi wa Kupima Utendaji kazi (*Open Performance Review and Appraisal System – OPRAS*) kwa watumishi wa wizara ambao hawakupata mafunzo hayo katika kipindi kilichopita. Wizara pia itahimiza watumishi kuzingatia maadili ya utumishi katika utoaji huduma kwa umma na itapitia upya na kuzindua Mkataba wa Huduma kwa Mteja ili kwenda na mabadiliko yaliyotokea ya muundo wa Wizara.

VI. SHUKRANI

143. Mheshimiwa Spika, nawashukuru sana Waheshimiwa Wabunge, hususan Kamati ya Bunge ya Kilimo Mifugo na Maji ikiongozwa na Mheshimiwa Gideon A. Cheyo, Mbunge wa Ileje iliyochambua makadirio ya matumizi ya Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika kwa kina na kutoa mapendekezo ambayo yamesaidia katika kuboresha mapendekezo ya Mpango wa mwaka 2008/2009. Mchango wao utaendelea kuwa sehemu muhimu katika kuendeleza sekta ya kilimo nchini.

144. Mheshimiwa Spika, naomba nichukue nafasi hii kuzishukuru Nchi na Mashirika mbalimbali ya Kimataifa ambayo yamesaidia sana Wizara katika juhudi za kuendeleza Kilimo. Kwanza napenda kuzishukuru nchi za China, Denmark, Finland, India, Ireland, Israel, Indonesia, Japan, Korea ya Kusini, Marekani, Misri, Ubelgiji, Uholanzi, Ujerumani, Uswisi, Norway na Sweden. Nayashukuru pia Mashirika na Taasisi za Kimataifa zifuatazo: Benki ya Dunia, Benki ya Maendeleo ya Afrika, IFAD, DFID, UNDP, FAO, JICA, EU, UNICEF, WFP, CIMMTY, ICRISAT, ASARECA, USAID, ICRAF, IITA, CFC, WVRDC, AGRA, *Rockefeller Foundation* na *Bill and Melinda Gates Foundation*. Ushirikiano na

misaada ya Nchi na Mashirika hayo bado tunauhitaji ili tuweze kuendeleza kilimo nchini.

145. Mheshimiwa Spika, napenda kutoa shukrani za pekee, kwa wakulima wa nchi hii kwa kazi kubwa wanayofanya katika uzalishaji wa mazao ya chakula na biashara pamoja na mazingira magumu waliyo nayo. Napenda kumshukuru Naibu Waziri wa Kilimo Chakula na Ushirika Mhe. Dkt. David Mathayo David, Mbunge wa Same Magharibi; Katibu Mkuu Bw. Peniel M. Lyimo; Naibu Katibu Mkuu Bibi Sophia Kaduma; Wakurugenzi, Taasisi na Asasi zilizo chini ya Wizara; watumishi wote na wadau mbalimbali wa sekta ya kilimo kwa juhudi, ushirikiano na ushauri uliowezesha kutekelezeka kwa majukumu ya Wizara bila kukwama. Mwisho natoa shukrani kwa Mpiga Chapa Mkuu wa Serikali kwa kufanikisha kuchapishwa kwa hotuba hii.

VII. HITIMISHO

146. Mheshimiwa Spika, Programu ya Kuendeleza Sekta ya Kilimo na Programu Kabambe ya Modenaisesheni na Mageuzi ya Ushirika zinatekeleza Ilani ya CCM kwa ajili ya Uchaguzi wa mwaka 2005 na Sera ya Serikali ya kupeleka madaraka kwa wananchi ili washiriki kikamilifu katika kuainisha matatizo yanayowakabili, kupanga mipango ya kukabiliana nayo, kushiriki katika utekelezaji wa mipango hiyo na kufanya tathmini ya utekelezaji wa mipango hiyo. Aidha, Wizara kupitia Mpango wa mwaka 2008/2009 itatekeleza malengo ya MKUKUTA yafuatayo:

- i. Kuongeza uzalishaji wa mazao ya chakula kutoka tani milioni 9.0 mwaka 2003/2004 hadi kufikia tani milioni 12 mwaka 2010/2011;

- ii. Kudhibiti mmomonyoko wa udongo na upotevu wa bioanuwai ya kilimo;
- iii. Kuongeza uzalishaji na tija katika kilimo.

Kwa kuwa sekta ya kilimo ni mtambuka, ni matumani yangu kuwa wote tutashirikiana katika kuyapatia ufumbuzi.

VIII. MAOMBI YA FEDHA KWA MWAKA WA 2008/2009

147. Mheshimiwa Spika, naomba sasa Bunge lako Tukufu liidhinishe jumla ya Shilingi 113,737,050,400 kwa ajili ya matumizi ya Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika kwa mwaka 2008/2009. Kati ya fedha hizo, Shilingi 93,704,218,000 ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida na Shilingi 20,032,832,400 ni kwa ajili ya matumizi ya maendeleo. Katika fedha hizo, Shilingi 2,516,709,000 ni fedha za ndani na Shilingi 17,516,123,400 ni fedha za nje.

148. MHESHIMIWA SPIKA, NAOMBA KUTOA HOJA

**KIAMBATISHO NA. 1: UZALISHAJI WA MAZAO YA CHAKULA NA KIWANGO CHA
UTOSHELEVU KUANZIA MWAKA 2002/2003 HADI 2007/2008 (TANI)**

Mwaka	Uzalishaji	Kiwango cha Utoshelevu (%)
2002/2003	7,372,720	88
2003/2004	8,838,136	103
2004/2005	9,668,817	102
2005/2006	10,945,350	112
2006/2007	10,660,301	106
2007/2008	10,782,006*	104

**Makadirio kutokana na Tathmini ya Awali*

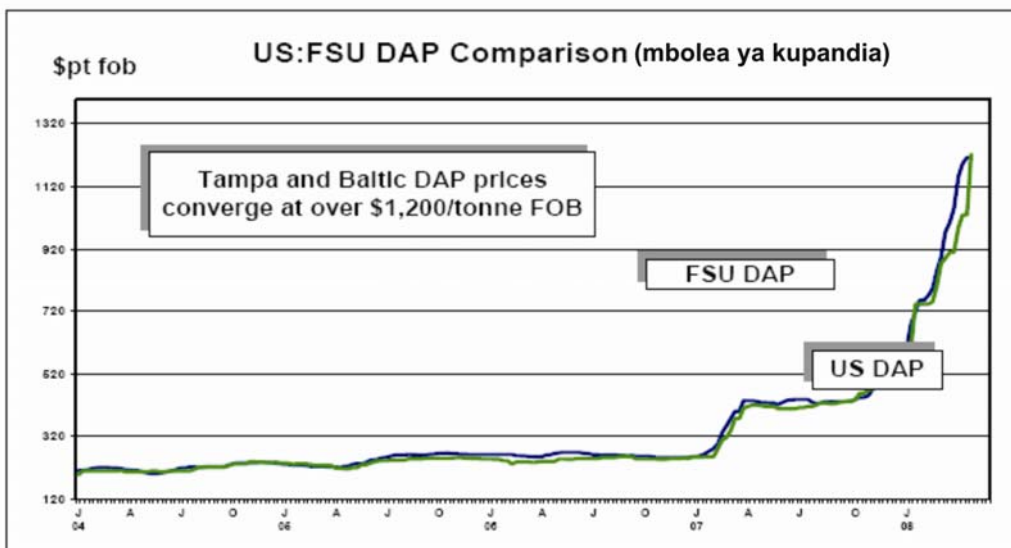
Chanzo: Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika

KIAMBATISHO NA. 2: BEI ZA MBOLEA KATIKA SOKO LA DAR ES SALAAM

NA	AINA YA MBOLEA	BEI YA SOKO DAR ES SALAAM KWA MFUKO WA KILO 50 (Shilingi)	
		Julai 2007	Julai 2008
1.	DAP	41,000	95,000
2.	UREA	34,000	53,000
3.	CAN	25,000	40,000
4.	TSP	34,000	85,000
5.	NPKs	32,000	55,000

Chanzo: Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika

Kiambatanisho 2(a): Bei za Mbolea Katika Soko la Dunia

Chanzo: <http://www.fertilizerworks.com/fertreport/pdf/2008/TheMarket-041808.pdf>

KIAMBATISHO NA 3: KANDA ZA KILIMO KULINGANA NA HALI YA HEWA

Coast Plains								
AEZ CODE	SUB ZONE/ AREA (Sq.km)	SOILS/TOPOGRAPHY	ALTITUDE (m)	RAINFALL mm/year	LENGTH OF GROWING PERIOD	Major Farming System	Farming Systems	Representative sites
C1	8,783	Coast lowlands, mainly plain with both Sandy and Clayey soils	Below 750m	>1200	Short main and very short secondary growing period.	Maize, Sorghum, Cassava (FSZ: 3b1, 11)		Chalinze, Logoba, Msata, Pongwe
C2	27,900	Coast lowlands, mainly plain with predominantly sandy soils	10-20	>800	One short and unreliable growing period.	Cashewnuts, Cassava, Rice, Coconut, Maize and Sesame. (FSZ: 6a2, 3d, 5a, 9c1, 6a1)		Kibiti, Maneromango, Kisarawe Mkuranga
C3	6,310	Mainly strongly dissected plains and plateaux with predominantly sandy soils	<50	800-1000	One short and unreliable growing period.	Coconut, Cassava (FSZ: 6a2)		Kibaha, Msanga, Matandu, Mzungu bay,
C4	4,450	Riverine flood plains rich in young alluvial soils.	<50	600-800	Growing period mainly determined by flooding regime	Rice, Maize, Cassava (FSZ: 9a)		Mhoro, Utete
C5	8,569	Old alluvial terrace no longer flooded with sandy soils.	<750	600-800	One short and unreliable growing period.	Maize, Cassava, Grain legumes, Sorghum (FSZ:3b1, 3f, 3a)		Kiduda, Nyamwage
C6	1,227	Coastal lowlands with predominantly sandy soils	<750	1600	Long growing periods	Maize, Rice, Coconut, Cloves, Cassava (FSZ: not covered)		Mkoani, Chake,chake, Wete
C7	2,132	Coastal lowlands with predominantly sandy soils	<750	1400-1600	Medium growing period	Rice, Maize, Coconut, Cloves, Cassava (FSZ: Not covered)		Zanzibar, Mafia, Chawaka, Ndagaa, Kirongwe, Kilindoni)
Eastern Plateaux and Mountain Blocks								
E1	34,934	Medium altitude plains; growing with mainly well drained sandy clay and clayey soils	900 - 1300	500-600	Too short growing period and unreliable for rainfed agriculture	Sorghum, Livestock, Sisal, Pastoralism (FSZ: 4c, 11, 8)	Maize, Pigeon peas	Kiteto, Longido, Kitangare

E2	39,134	Medium plains with some hill ranges, mainly medium-textured soils with low to moderate fertility	800 - 1400	500-600	Short and unreliable growing period.	Sorghum, Livestock, Sugarcane (FSZ: 3a, 7b, 4f)	Maize, Pigeon peas, Beans	Kibya, Kibirashi, kidete, Makuyuni, Narungombe, Kiru
E3	30,332	Tropical lowlands. Mainly plains with strongly weathered soils of low fertility	500-800	800-1200	One short and unreliable growing season	Maize, Sorghum, Cassava (FSZ: 3b1)		Handeni, Mkata,
E4	8,463	Tropical lowlands. Mainly plains with predominantly friable clay soils of low to medium fertility.	600-1200	400-600	One medium but unreliable growing period	Beans, Maize, Potato, Cassava(FSZ: 3a, 3f, 3e1)		Lumanga, Mikese, Ngerengere
E5	15,291	Tropical lowlands, mainly plains with soils of variable texture but low fertility	400-900	600-1000	One medium and reliable growing period	Groundnuts, Cassava, Cashewnut, Maize, Sesame (FSZ: 3d, 5a, 13c1)		Nachingwea, Lukwika, kihatu, Masasi,
E6	934	Tropical lowlands. mainly plains with friable clays of low to moderate fertility.	100-500	750-1000	Two short growing periods	Maize, Cassava and Grain legumes.(FSZ: 4c, 3a, 3f,)		Muheza, Hale, Korogwe
E7	40,961	Dissected medium altitude plains, undulating to rolling locally hilly with predominantly friable clays of low to moderate fertility.	800-1500	750-1400	One medium and reliable growing period	Maize, Cassava, Rice, Beans. (FSZ:3a8, 3a, 13b1, 13b2, 10, 9)	Coffee	Ulanga, Sasawara, Tunduru, Lupiro, Songea
E8	1,777	(Flood plains)Flat alluvial plains severely affected by salinity with poorly drained clayey soils.	1200	500	One medium and reliable growing period.-	Rice, Maize, Cassava.(FSZ: 9, 3f, 4e, 4c)		Arusha chini, Makanya, Hedaru
E9	7,701	Low altitude, flat alluvial plains with predominantly fertile clays.	750-1200	600	Medium growing period strongly influenced by rainfall ponding and runoff collection.	Maize, Rice and Grain legumes (FSZ: 9, 3f, 4c, 3a)		Kimamba Mkundi, Kilosa, Dakawa Ruvu, Wami
E10	6,253	Low altitude, flat alluvial plains with predominantly fertile clays.	750-1200	<750	Growing period is determined by flooding regime.	Rice, Maize, Cassava and Grain legumes (FSZ: 9, 3f, 3a)		Ifakara, Malinyi, Mlimba, Malongwe, Kihanzi
E11	3,357	Complex, medium altitude depression with mainly sandy soils of low fertility	500-1000	1200-1600	Medium reliable growing period	Maize, Cassava and Beans (FSZ: 13b1, 9c1)		Manda, Ruhuhu, Mwambao, Liuli, Liftuhi)
			>2400-	2000-3500	Medium	Coffee,	Horticul	Lushoto,

E12	2,752	Tropical highlands with hilly mountain plateaux, mainly clayey soils with moderate fertility.	5000		growing periods with unreliable onsets dates.	Banana, Maize, Beans, Intensive dairy. (FSZ: 1b, 3a, 3e1)	ture, Finger millet, Yams, Round potato, Sweet potato	Ndungu, Gonja, Kisiwani
E13	640	Tropical highlands, mountaineous with mainly clayey soils with low to moderate fertility.	1000-2000	>1200	Often continous growing periods	Maize, Rice and Grain legumes		Not found
E14	2,976	Tropical highlands, dissected mountain plateaux with footslopes, mainly clayey soils with moderate fertility.	1200-2000	>1200	Medium growing periods with unreliable onset dates.	Coffee, Banana Vegetables (FSZ: 1b)	Cassava , Maize	Mgeta, Matombo
E15	1,920	Tropical highlands, mountain plateau with footslopes, mainly clayey soils of low to moderate fertility.	1000-1500	>1200	Long growing periods with reliable onset dates.	Lowland rice, Maize, Banana (FSZ 9, 3a)		Mahenge
High Plains and Plateaux								
H1	13,137	High rainfall intermediate Lowlands Chromic cambisols (Fluventic Ustropept)	1200-1400	600-1600	Medium growing periods with reliable onsets.	Maize, Beans, Tobacco, Fingermillet, Livestock, Sorghum, Sunflower, Groundnuts and cassava (FSZ: 3a8, 3m1, 3a5, 3n1)		Iringa, Ifunda Mafinga, Malangali, Ruaha, Wangingombe
H2	6,989	High altitude Plateaux with intermediate Lowlands Chromic cambisol Xanthic Ferralsols (Fluventic Ustropept, Eustrustox	1200-1400	1000-1600	Medium to long growing periods with reliable onsets	Maize, Beans, Sunflower, Groundnuts, Livestock. (FSZ: 3a7, 3a5, 3a13)		Njombe, Lupembe Makambako , Mahongole,
H3	13,137	Tropical mountains, with clayey soils of low to moderate fertility	1000-1300	1000-1400	Long growing periods with reliable onsets	Maize, Beans, Sunflower, Fingermillet, Groundnuts and Rice (FSZ: 3a7, 3m1, 3a5, 3a10)		Ruitikira, Mwakaleli, Mlangali
H4	658	Low altitude lacustrine alluvial plains with fertile, medium to heavy textured soils	1700-2000	1600-2400	Long, often continuous growing periods,	Rice, Cocoa, Banana, Fruits, cassava, maize, beans and Sweet potato. (FSZ: 9e1, 3a10, 3a5, 3f4, 3a6)		Kyela, Mwaya, Tungi pot

H5	9,300	Volcanic highlands with plateaux and strongly dissected landforms covered by volcanic ash soils.	1100-2100	1000-2000	Long, often continuous growing periods.	Rice, Groundnuts, Sorghum, Onions, Livestock, Tea, Coffee, Banana (FSZ: 9c2, 9a1, 7e, 3a13, 3a10, 1a)	Sunflower, Maize, Cassava Sweet potato and beans	Mbozi, Ileje, Tukuyu, Matamba,
H6	790	Very high altitude plateau covered by volcanic ash soils.	1300-1700	700-1200	Long, often continuous growing periods.	Natural forest, Miombo woodlands and Grasslands		Makete, ndulamo, Viwawa
H7	18,438	Tropical, often strongly dissected, mountain plateaux covered by clays with low to moderate fertility.	800-1500	500-800	Medium growing periods with reliable onsets	Maize Beans,, Vegetable, Agropastoral, Rice, Sorghum (FSZ: 3a9, 7e, 9a1, 3h3, 3a10)	Maize, Fruits, Sweetpotato, Cassava	Kilosa, Dabaga, Kisanga, Mvomero, Rudewa
Volcanoes and Rift Depressions								
N1	6,114	High altitude plateaux covered by clays with low to moderate fertility and volcanic ash soils of high fertility.	1500-2000	500-700	Short to Medium growing periods with unreliable onsets	Wheat/Barley, Pigeon peas, Coffee, Banana, Maize, fingermillet, sorghum, fruit trees, cassava, sugarcane (FSZ: 3a11, 3a12, 1a, 4c)		Mbulu, Oldean, Karatu
N2	1,060	Very high altitude volcanic plateau and slopes.	2000-2500	600-800	Growing period limited by low temperature.	Good grazing, non agricultural (FSZ: 8)		Oldavai, Ngorogoro
N3	3,686	Medium altitude lake flats with saline soils.	1200-1500	700-1000	Very short to short growing periods.	Pastoralist, Bushland parks. (FSZ: 8, NP)		Manyara, Eyasi, Matete, Natron)
N4	3,159	Volcanic mountain with predominantly fertile clays derived from volcanic sediments and lavas.	1500-3500	800-1400	Growing periods governed by altitude and onsets by exposure to rain bearing winds and rain shadow effects.	Coffee, Banana, Intensive dairy, Maize, finger millet, Beans, yams, round and sweet potatoes(FSZ: 1a, 7d, 3e1, 3a, 23)		Sanya juu, Rombo mkuu, Olmolog, Moshi, Hai)
N5	4,544	Medium altitude volcanic plateau with fertile volcanic ash soils.	1200-1500	500-600	Short to medium growing period with unreliable onsets.	Coffee, Banana, Intensive dairy, Maize, finger millet, Beans, yams, round and sweet potatoes		Arusha, Moduli, Tengeru, Makuyuni)

						(FSZ: 1a, 7d, 3e1, 3a, 23)		
N6	6,127	Medium altitude volcanic plateau with fertile volcanic ash soils.	1300-1600	400-500	Short to very short growing periods with unreliable onsets	Pastoralist, Bushland parks. (FSZ: 8)		Parts of Moduli, Arusha, Hai
N7	10,926	Medium altitude volcanic plateau with fertile volcanic ash soils.	1400-1800	500-800	Short growing periods with unreliable onsets	Pastoralist, Bushland parks. (FSZ: 8)		Olmotonyi
N8	9,610	High altitude, dissected to hilly volcanic plateau with fertile volcanic ash soils	1500-1800	400-800	Short growing periods with unreliable onsets.	Pastoralist, Bushland parks. (FSZ: 8)		Mugumu, Loliondo
N9	2,675	Medium altitude volcanic plateau covered by sodic volcanic ash soils.	1400-1800	600-800	Short growing periods with unreliable onsets	Maize, Beans, Cassava, Cotton, Bushland parks (FSZ:, 3a, 8)		Mbalageti, Gurumet
N10	724	High altitude plateau with predominantly clayey soils of low to moderate fertility.	1500-2000	1000->1500	Long, often continuous growing periods with unreliable onsets	Extensive livestock, Maize, Sugar,(FSZ:4c, 7d)		Tarime
Central Plateau (Plains)								
P1	7,995	Medium altitude plains with mainly sandy soils.	1400-1600	600-700	Short and unreliable growing periods.	Maize, Beans, Sorghum, cassava (FSZ 3a, 3b2, 7)		Mgori, Madumo, umo,
P2	50,093	Medium altitude plains with mainly sandy soils.	1100-1300	550-600	Short growing periods with reliable onsets	Bush parks, Sorghum, Maize, Groundnuts, Pastoralist (FSZ: 8, 3b, 3b2, 7)		Igunga, Ruma, Ilongero, Ussure, Nondwa, Kangale
P3	42,662	Medium altitude plains with mainly sandy soils.	1100-1300	600-1000	Medium growing periods with reliable onsets	Maize, Cassava, Rice, Groundnuts, Bush parks (FSZ: 9, 8, 13a1, 18b)		Rungwa, Kigawa, Igala, Ndala, Nzega, Choma, Chankola
P4	27,545	Medium altitude plains with heterogeneous soils.	1100-1300	800-1000	Medium growing periods with unreliable onsets	Maize, Sorghum, Cotton, Rice, Beans, Cassava.(FSZ: 3b2, 9a2, 13a1, 15b)		Isanga, Malampaka
P5	67,855	Medium altitude plains with mainly sandy upland soils and clayey bottomland soils.	900-1300	800-1000	Medium growing periods with reliable onsets.	Bush park, Maize, Cassava, Rice, Groundnuts (FSZ: 9, 3f3, 8, 3k1)		Kahama, Mlera, Kigosi, Nikonga
P6	30,079	Medium altitude	800-1800	850-1700	Medium	Maize,		Mpanda,

		plains and plateaux with mainly sandy and loamy soils of low fertility			growing periods with reliable onsets	Oilpalm, Groundnuts, Beans, Banana, Cassava (FSZ: 16, 3f1, 3a1)		Kibondo, Uruwira, Rugufu,
P7	6,253	Medium altitude plains with mainly clays of high fertility.	1000-1100	600-800	Short growing periods with unreliable onsets	Sorghum, Cotton, Sweetpotatoes (FSZ: 3k4, 7)		Igunga, Manonga
P8	38,496	Medium altitude plains with mainly hardpan soils and clays of moderate fertility	900-1200	600-800	Short growing periods with unreliable onsets	Sorghum, Cotton, Sweetpotatoes, Cassava, Maize (FSZ: 3k2, 3k3)		Bariadi, Maswa, Lalego, Nyambili, Magu, Seke, Musoma, Nyabirumba
P9	6,180	Medium altitude plains with mainly sandy and loam of low fertility.	900-1400	500-600	Short growing periods with reliable onsets	Sorghum, Cotton, Sweetpotatoes (FSZ: 3k4, 7, 20)		Dodoma, Chadulu
P10	10,114	Medium altitude plains with mainly sandy or loamy soils of low fertility	1100-1400	600-800	Short growing periods with reliable onsets	Sorghum, Maize, Groundnuts (FSZ: 3a, 3b, 3b2)		Manyoni, Issuna, Mkurusi, Misaki, Wambe Itigi, Saranda, Kilimatinde
P11	4,146	Medium altitude flat depression with mainly hardpan and saline soils	1100-1500	400-600	Short growing period strongly altered by flooding, runoff, salinity	Rice, Sorghum (FSZ: 9)		Kintinku
P12	4,568	Medium altitude, flat lowland plain with seasonally waterlogged or flooded clays	900-1200	600-700	Short growing period strongly altered by flooding	Sorghum, Cotton, Sweet potatoes (FSZ: 7, 3k4)		Sekenke, Wembere
P13	17,216	Medium altitude, flat lowland plains with seasonally or permanently waterlogged clays	900-1200	800-1000	Medium growing period strongly altered by flooding	Maize, Tobacco, Rice (FSZ: 3n3, 3n2)		Limba, Katumbiki, Zibwe, Ugala
Rukwa - Ruaha Rift Zone - Alluvial Flats								
R1	17,461	Medium altitude, flat rift depression with many sodic soils.	800-1000	850-1300	Medium growing period with reliable onsets.	Maize, Wheat, Potato, Beans, Cassava, Rice, Groundnuts, Cotton, Tobacco (FSZ: 15b, 3h2, 9a2, 18b, 3n2)		Karema, Ujiji, Ivuna, Mwambani

R2	4,619	Medium altitude flat lacustrine plains with mainly alluvial clays, saline and hardpan soils	1200-1600	800-1000	Medium growing period with reliable onsets.	Rice, Sorghum, Maize, Cassava, Livestock, Fingermillet (FSZ: 9a1, 7, 8)	Round potatoes , Sweetpotato, Wheat	Rujewa, Mbeya
R3	2,688	Medium altitude flat lacustrine plains with mainly alluvial clays, saline and hardpan soils	1200-1400	1000-1200	Short growing period with reliable onsets.	Bush park		Mwima (Mbeya) Fufu (Mpwapwa)
R4	1,514	Medium altitude riverine floodplain with young, fertile alluvial soils.	600-1200	1200-1400	Short growing period with reliable onsets.	Rice, Cocoa, Banana (FSZ: 9e1)		Ruaha, Little

Inland Sedimentary Sediments

S1	11,136	Low altitude plains and plateaux covered by sandy soils of low fertility.	400-600	800-1000	Short and unreliable growing periods	Bush park, (FSZ 8, 13a, 9a)	Cassava , Maize, Rice	Liwale, Matandu, Lukuliro, Mbaraganda
S2	51,5992	Low altitude plains and plateaux covered by sandy soils of low fertility.	700-1000	1000-1200	Longer and more reliable growing periods.	Maize, Cassava, Tobacco, Rice (FSZ: 13a, 9a, 13c1)	Sorghum, Cashew, Groundnuts, Cowpeas, Simsim, Sweet potato	Mhenge-Ilonga, Luwegu

Ufipa plateau

U	16,654	High altitude plains and plateaux covered by sandy and loamy soils of low fertility.	800-2000	800-1200	Medium growing periods with reliable growing onsets.	Maize, Beans, Round potato, Coffee (FSZ: 19a1, 3a6)		Sumbawanga, Kasanga, Namanyere, Kipili, Mtakuja, Saisi
----------	--------	--	----------	----------	--	--	--	--

Western highlands

W1	8,688	High altitude, strongly dissected to hilly plateaux with mainly clays of low fertility	1500-1700	1000-1500	Long often continuous growing periods.	Banana, Coffee, Beans, Cassava, Maize, Livestock, , Sugar, Bush park (FSZ: 2a, 3a1 4c, 3f, 3f1, 8)	Sweet potato, Groundnuts, Bambara	Ngara, Rovubo
W2	13,427	High altitude, strongly dissected to hilly plateaux with mainly clays of low to medium fertility	1500-1700	1000-1500	Long growing periods with reliable onsets.	Maize, Cassava, Oilpalm, Beans, Banana, Bush park (FSZ: 16, 8, 3I, 3a1)	Cowpeas, Bamba, Yam	Kasulu, Simbo, Nyakanazi
W3	6,690	Medium altitude	1300-1800	1000-	Medium	Livestock,	Cowpea	Muleba,

		plains and plateaux, often dissected, covered by sands and loams with low fertility.		>1500	growing periods with unreliable onsets	Maize, Sugar, Banana, Coffee, Beans, Cassava, Bush park, Sugarcane (FSZ: 4c, 2a, , 3i, 3f, 3f1, 7ab)	s, Bambara, Yam	Muhutwe
W4	10,622	Medium altitude plains and plateaux covered by clays with low fertility.	1400-1500	1000- >1500	Long, often continuous growing periods.	Banana, Coffee, Beans, Cassava (FSZ: 2a, 3i, 3a1)	Cowpeas, Bambara, Yam	Karagwe, Mwiruzi, Kamila, Ruiza

KIAMBATISHO NA.4: MALENGO YA UZALISHAJI MAZAO YA CHAKULA MWAKA 2008/2009 (TANI)

ZAO	UZALISHAJI MWAKA 2007/2008	UZALISHAJI MWAKA 2008/2009
Mchele	896,696	950,000
Mahindi	3,593,658	3,750,000
Mtama	837,244	900,000
Uwele	207,542	220,000
Ndizi	971,084	1,100,000
Ngano	86,359	91,000
Muhogo	1,716,804	1,810,000
Mikunde	1,111,181	1,200,000
Viazi	1,361,438	1,558,000
Jumla	10,782,006	11,579,000

Chanzo: Wizara ya Kilimo Chakula na Ushirika

KIAMBATISHO NA. 5: MALENGO YA UZALISHAJI WA MAZAO YA BIASHARA MSIMU WA 2008/2009

Na.	Zao	Uzalishaji (Tani)		
		2006/2007	2007/2008	2008/2009
1	Pamba	130,565	200,662	432,000
2	Chai	34,969	34,165	37,500
3	Tumbaku	50,784	57,454	88,370
4	Sukari	290,063	265,434	501,150
5	Pareto	2,046	2,300	3,000
6	Koroshho	88,213	99,107	162,280
7	Kahawa	51,117	41,764	50,000
8	Mkonge	30,847	33,000	36,000

Chanzo: Bodi za Mazao, 2008

